Canadian Security
RESEARCH GROUP

UYGHUR RIGHTS ADVOCACY PROJECT

10 MLI
A DECADE OF TRUE NORTH IN CANADIAN PUBLIC POLICY

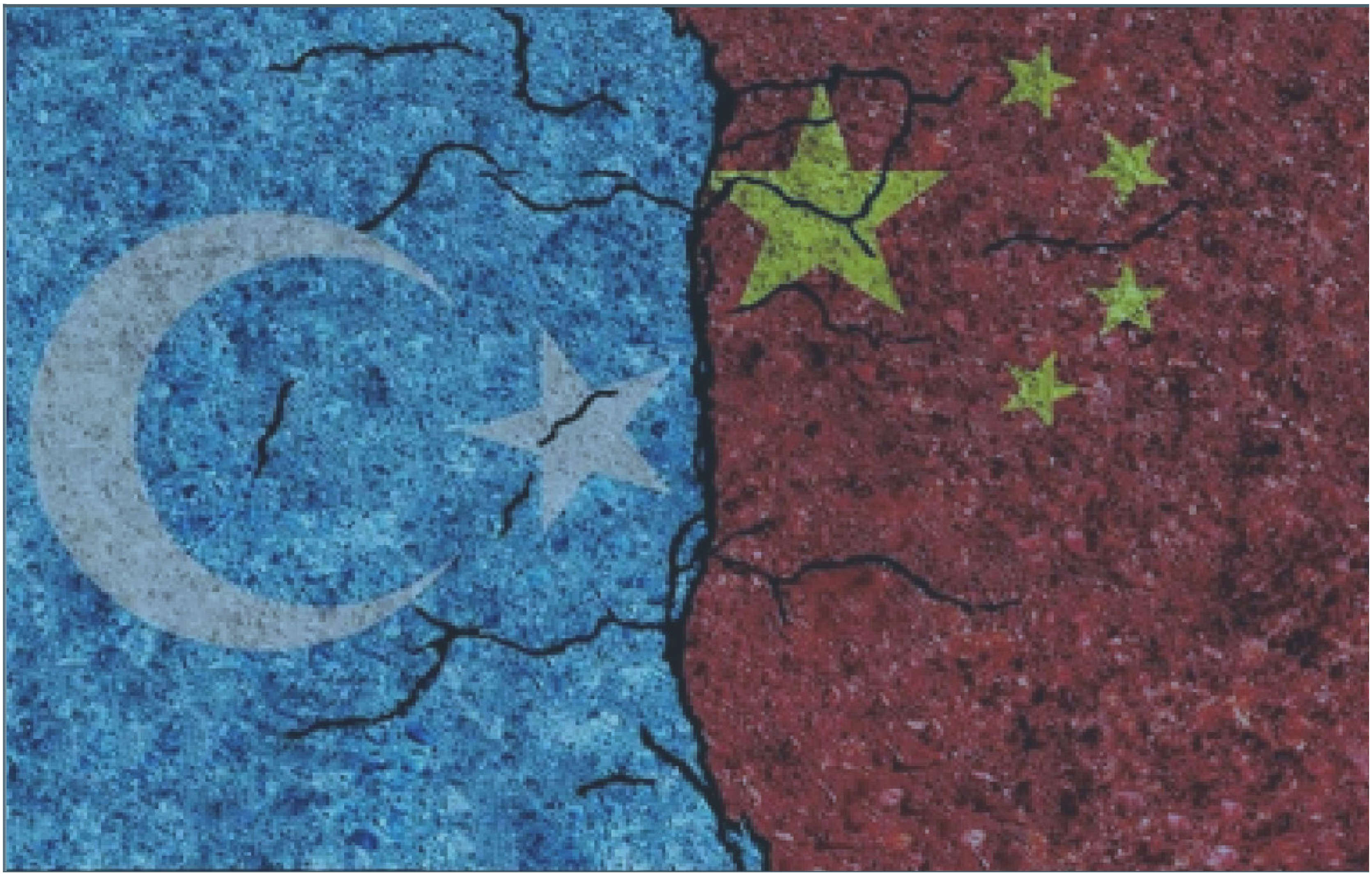

ئۇيغۇرلار ئۈچۈن قانۇن ئارقىلىق ئادالەت ئىزدەش:
قانۇني تەربىيلەش قوللانمىسى

UYGHUR RIGHTS ADVOCACY PROJECT

ميۇنخن - گېرمانىيە
2022 - يىلى 25 - مايدىن 28 - مايغىچە

APRIL 2022

Drafted by: Sarah Teich

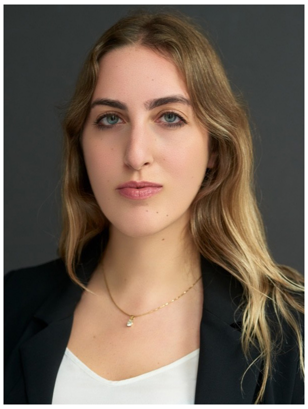

*بۇ تەربىيلەش قوللانمىسى ئاپتورنىڭ « ئۇيغۇر هوقۇقىنى هىمايە قىلىش قۇرۇلۇشى» ، «Macdonald-Laurier Institute» ، ۋە «كانادا خەۋپسىزلىك تەتقىقات گۇرۇپپىسى» تەرىپىدىن بىرلىكتە نەشىر قىلىنىش ئالدىدا تۇرغان ھەجىملىك ئەسەردىن قىسقارتىپ ئېلىندى. 2022ـ يىلى 5ـ ئاينىڭ 26ـ28 كۈنلىرى ئارىسىدا گېرمانىيەنىڭ مىيۇنخېن شەھرىدە دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيى ۋە ئۇيغۇر هوقۇقىنى هىمايە قىلىش قۇرۇلۇشى ھەمكارلىشىپ ئۆتكۈزىدىغان قانۇنىي تەربىيلەش پروگراممىسىدا ئۇيغۇر تەشكىلاتلىرى لىدېرلىرى ئۈچۈن مەنبە ماتېرىيال سۈپىتىدە ئىشلىتىلىدۇ.

Sarah Teich كانادانىڭ تورونتو شەھىرىدىن خەلقئارالىق ئىنسان هوقۇقى ئادۋوكاتى. ئۇ، ئۇيغۇر ئىنسان هوقۇقى هىمايە قىلىش قۇرۇلۇشى، دۇنيا ئۇيغۇر قۇرۇلتىيى، كانادا خەۋپسىزلىك تەتقىقات گۇرۇپپىسى، تامىل هوقۇقى گۇرۇپپىسى، تېگادۇ كانادا بىرلەشمىسى، PS752 نومۇرلۇق ئايروپىلان ۋەقەسىدە زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچىلارنىڭ ئائىلە تاۋابىئاتلىرى ئۇيۇشمىسى ۋە كانادا تېرورلۇققا قارشى بىرلەشمىسى قاتارلىق تەشكىلاتلارغا مەسلىھەت بېرىدۇ. ئۇ يەنە بۇ تەشكىلاتلارغا ۋەھشىي جىنايەتلەر ۋە ئىنسان هوقۇقى دەپسەندىچىلىكلىرى ئۈچۈن ئادالەت ئىزدىشى ۋە دۇنيانىڭ ھەرقايسى جايلىرىدىكى دۆلەت ياكى دۆلەت سىرتىدىكى جىنايەتچىلەرنىڭ جاۋابكارلىقىغا تارتىلىشى ئۈچۈن دۆلەت ئىچى، سىرتى ۋە خەلقئارالىق مېخانىزمالاردىن پايدىلىنىپ ياردەم بېرىش ساھەسىدە مۇتەخەسسىسلەشكەن. سارا، تورونتو ئۇنىۋېرسىتېتى ئادۋوكاتلىق كەسپىنى، مېكگىل ئۇنىۋېرسىتېتى پسىخلوگىيە ۋە جەمىيەتشۇناسلىق باكالاۋرلىق دەرىجىسىنى، رىخمەن ئۇنىۋېرسىتېدىن تېرورلۇققا قارشى تۇرۇش كەسپىدىن ماگىستىرلىق دەرىجىسىنى ئالىي نەتىجىلەر بىلەن پۈتتۈرگەن. ئۇ يەنە سىنگاپور دۆلەتلىك ئۇنىۋېرسىتېدا قانۇن كەسپىدە تەربىيلەنگەن ۋە ھاگ شەھىرىگە جايلاشقان خەلقئارالىق جىنايى ئىشلار سوتىنىڭ پروجېكتلىرىدا ئىشلىگەن. ئۇ هازىر Macdonald ـ Laurier ئىنستىتۇتىدا پېشقەدەم تەتقىقاتچى ۋە خەلقئارالىق تامىل پاناهلانغۇچىلار بىرلەشمىسىنىڭ يېتەكچىلىكى ۋەزىپىلىرىنى داۋاملاشتۇرماقتا.

مۇندەرىجە

كىرىش سۆز

خەلقئارالىق سەھنىلەر

خەلقئارالىق جىنايى ئىشلار مەھكىمىسى
خەلقئارالىق ئادالەت دىۋانى
بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى كىشىلىك ھوقۇقى ئورگانلىرى

دۆلەت ئىچىدىكى سەھنىلەر

نىشانلىق جازالار
ھەق تەلەپ داۋالىرى
ئۇنىۋېرسال سوتلاش ئىمتىيازىدىن پايدىلىنىدىغان جىنايى ئىشلار داۋاسى
يېڭى قانۇن لايىھىسى ۋە سىياسى ئۆزگىرىشلەر

كىرىش سۆز

خىتاي كوممۇنىستىك پارتىيىسى شەرقىي تۈركىستاندىكى ئۇيغۇرلارغا قارشى نۇرغۇن جىنايەتلەرنى ئۆتكۈزمەكتە ۋە زىيانكەشلىك ئېلىپ بارماقتا. بۇ زىيانكەشلىك قىلمىشلىرى كەڭ كۆلەملىك نازارەت ئاستىغا ئېلىش، خالىغانچە تۇتۇپ تۇرۇش، جىسمانىي ۋە جىنسىي زورلاۋانلىق، ئۇيغۇر ئاياللىرىنى مەجبۇرىي تۇغماسلىق ئوپېراتسىيىسى قىلدۇرۇش، ئىنسانلارنىڭ ئىچكى ئەزالىرىنى مەجبۇرىي يىغىۋېلىش، باشقا شەكىللەردە ئۇيغۇرلارنى ئۆلتۈرۈش، مەجبۇرىي ئەمگەككە سېلىش ۋە چېگرا ھالقاپ ۋەھىمە سېلىش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. ئۇيغۇرلارغا قارىتىلغان جىنايەتلەرنىڭ 1948-يىلدىكى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى ئىرقىي قىرغىنچىلىق ئەھدىنامىسىغا (Genocide Convention) ئاساسەن ئىرقىي قىرغىنچىلىق ئىكەنلىكى ئېلگىرى سۈرۈلمەكتە. 2021-يىلى 9-دېكابىر، Sir Geoffrey Nice, Q.C., نىڭ باشچىلىقىدىكى ئۇيغۇر خەلق سوت كوللېگىيىسى(Uyghur Tribunal) ئاخىرقى ھۆكمىدە، ئىرقىي قىرغىنچىلىق ئەھدىنامىسى دائىرىسىدە «جۇڭخۇا خەلق جۇمھۇرىيىتىنىڭ ئۇيغۇرلارغا قارىتا ئىرقىي قىرغىنچىلىق يۈرگۈزۈۋاتقانلىقىنى» ئېلان قىلدى.

بۇ جىنايەتلەر خىتاينىڭ قانۇنىي مەجبۇرىيەتلىرىگە (legal obligations) ئەمەل قىلمىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ. لېكىن، خەلقئارالىق قانۇندا مەجبۇرىيەتلەر پەقەت خىتاي بىلەنلا چەكلىنىپ قالمايدۇ. بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى ئىرقىي قىرغىنچىلىق ئەھدىنامىسىغا ئىمزا قويغان ھەربىر دۆلەت ئىرقىي قىرغىنچىلىقنىڭ يۈز بېرىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىش ۋە ئىرقىي قىرغىنچىلىقنى جازالاش مەسئۇلىيىتىنى ئۈستىگە ئالغان ھېسابلىنىدۇ. بۇ دۆلەتلەرنىڭ ھەممىسىنىڭ ئۇيغۇر قىرغىنچىلىقىنى توختىتىش ئۈچۈن ئەمەلىي ھەرىكەتكە ئۆتۈشتە ئەخلاقى جەھەتتىنلا ئەمەس قانۇنى جەھەتتىنمۇ مەسئۇلىيىتى بار.

ئۇنداقتا نېمە قىلىش كېرەك؟ مەۋجۇت بولغان پۈتۈن مۇمكىنچىلىكلەرنى سىناش كېرەك. بۇ دوكىلات خەلقئارالىق ۋە دۆلەت ئىچىدىكى سەھنىلەردە ھەرىكەتكە ئۆتۈش ئۈچۈن تۆۋەندىكى مۇمكىنچىلىكلەرنى تەھلىل قىلىدۇ ۋە تونۇشتۇرىدۇ:

1. خەلقئارالىق جىنايى ئىشلار مەھكىمىسى (International Criminal Court)
2. خەلقئارالىق ئادالەت دىۋانى (International Court of Justice)
3. بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدىكى پەرقلىق كىشىلىك ھوقۇقى مېخانىزملىرى بىلەن ئالاقە ئورنۇتۇش
4. دۆلەت ئىچىدىكى ئەدلىيە سېستىمىسىدىن پايدىلىنىپ نىشانلىق جازا (targeted sanctions) يۈرگۈزۈش
5. ھەق تەلەپ داۋالىرىدىن پايدىلىنىش
6. ئۇنىۋېرسال سوتلاش ئىمتىيازىدىن (Universal jurisdiction) پايدىلىنىپ جىنايەتچىلەرنى ئەيىبلەش
7. يېڭى قانۇن لاھىيلىرىنى ماقۇللاش

بۇ مۇمكىنچىلىكلەر ئىككى كاتېگورىيىگە ئايرىلىپ تەھلىل قىلىنىدۇ. بىرىنچىدىن ئۈچىنچىسىگىچە بولغانلار خەلقئارالىق سەھنىلەر، قالغانلىرى دۆلەت ئىچىدىكى سەھنىلەر كاتېگورىيىسىدە بولىدۇ.

خەلقئارالىق سەھنىلەر

(١) خەلقئارالىق جىنايى ئىشلار مەھكىمىسى

خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇيغۇرلارغا قارىتا يۈرگۈزۈۋاتقان ھەرىكەتلىرىنىڭ ئىرقىي قىرغىنچىلىق ئىكەنلىكى ئېنىقلاندى. بۇنىڭدىن سىرت، خىتاينىڭ ئۇيغۇرلارغا قاراتمىلىق ئىنسانىيەتكە قارشى ئىشلىگەن جىنايەتلىرى

(crimes against humanity) ھەققىدە كۆپلەپ ئىسپات بار. بۇ خىتاي رەسمىي دائىرىلىرىنىڭ خەلقئارالىق جىنايى ئىشلار مەھكىمىسى تەرىپىدىن جازالىنىشىغا سەۋەب بولىشى مۇمكىن. بۇنىڭ ئۈچۈن ئاساسىي توسالغۇ خىتاينىڭ رىم قانۇنىدا (Statute of Rome) تەرەپ بولماسلىقىدۇر.

بىرلەشكەن دۆلەتلەر بىخەتەرلىك كېڭىشى(UN Security Council) تەلەپ قىلمىغان شەرت ئاستىدا، خەلقئارالىق جىنايى ئىشلار مەھكىمىسى ئادەتتە پەقەت تەرەپ دۆلەتلەرنىڭ چېگراسى ئىچىدە سادىر بولغان جىنايەتلەرنى ياكى تەرەپ دۆلەتلەرنىڭ گىراژدانلىرى ئىشلىگەن جىنايەتلەرنى تەكشۈرىدۇ.

شۇنداقتىمۇ بېنگال ۋە بىرما مىسالىدا كۆرۈۋېلىشقا بولغىنىدەك، بەزى جىنايەتلەرنى قىسمىي ھالدا تەرەپ دۆلەتلەرنىڭ تېررىتورىيىسىدە يۈز بەرگەنلىكىنى تۇتۇپ تۇرۇپ رامكىلاش مۇمكىن. بىرما/بېنگال ۋەقەسىدە، خەلقئارالىق جىنايى ئىشلار مەھكىمىسى روھىڭيالىق كىشىلەرنى بىرمادىن (تەرەپ دۆلەت ئەمەس) بېنگالغا (تەرەپ دۆلەت) قوغلاپ چىقارغانلىق داۋاسىنى تەكشۈرۈشنىڭ قانۇنلۇق ياكى قانۇنلۇق ئەمەسلىكىگە قاراپ چىققان. مەھكىمە «ئەگەر مەھكىمىنىڭ قانۇنىيلىق دائىرىسىدىكى جىنايەتكە مۇناسىۋەتلىك ئەڭ كەم دېگەندە بىر ئۇنسۇر كېلىشىمگە تەرەپ دۆلەتنىڭ چېگراسى ئىچىدە يۈز بەرگەن بولسا»[1] مەھكىمىنىڭ بۇ جىنايەتكە قاراپ چىقالايدىغانلىقىغا قارار بەرگەن. بىر دۆلەتتىن يەنە بىر دۆلەتكە قايتۇرۇلۇش مەسىلىسىدە، بۇ جىنايەت ھەر ئىككى تېرىتورىيىدە سادىر بولغان ھېسابلىنىدىغانلىقى، شۇڭلاشقا بۇ مەسىلىنىڭ مەھكىمىنىڭ قاراپ چىقىش دائىرىسى ئىچىدە ئىكەنلىكى ئوتتۇرىغا قويۇلغان.

بۇ ۋەقە ئۇيغۇر مەسىلىسىدە ئاللىبۇرۇن ئىشلىتىلدى. ئېنگلىز ئادۋوكات Rondey Dixon QC كامبودژا ۋە تاجىكىستاندىن (تەرەپ دۆلەتلەر) خىتايغا (تەرەپ دۆلەت ئەمەس) مەجبۇرىي قايتۇرۇلغان ئۇيغۇرلار ھەققىدە تەكشۈرۈش تەلىپىنى تەپتىش مەھكىمىسىگە (Office of the Prosecutor) تاپشۇردى.

---

[1] *Decision on the Prosecution Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute*, 01/18, Pre-Trial Chamber I (2019 September 6) (International Criminal Court) at para 64 [Myanmar/Bangladesh Article 19 Decision].

تەپتىش مەھكىمىسى 2020-يىلى دېكابىردا ئېلان قىلغان ئالدىن تەكشۈرۈش ھەرىكەتلىرى دوكلاتىدا Dixonنىڭ تەلىپىگە جاۋاپ بېرىلگەن بولۇپ، ئەيىپلەنگەن جىنايەتنى ئىنسانىيەتكە قارشى ئىشلەنگەن دەپ قاراش ئۈچۈن ھازىرغىچە تاپشۇرۇپ بېرىلگەن ئىسپاتلارنىڭ يېتەرلىك ئەمەسلىكى ئىپادىلەنگەن.[2] لېكىن، بۇ قارار ئېلان قىلىنغاندىن كېيىن Dixon تەپتىش مەھكىمىسىنىڭ يېڭى دەلىل ئىسپاتلارغا ئاساسەن بۇ ۋەقەنى قايتىدىن قاراپ چىقىشىنى تەلەپ قىلدى.[3] ئۇنىڭ گۇرۇپپىسى ھازىر يېڭى دەلىل توپلاش ۋە تاپشۇرۇش باسقۇچىدا بولۇشى مۇمكىن.

گەرچە Dixon بۇ ھەقتىكى تىرىشچانلىقىنى داۋاملاشتۇرۇۋاتىدۇ. بۇ جەرياندا باشقا ئادۋوكات ۋە ئاممىۋىي تەشكىلاتلار ئۇنىڭغا ياردەم بېرەلىشى مۇمكىن. بەلكىم دۆلەتلەرنىڭمۇ مۇھىم رولى بولىدۇ، چۈنكى دۆلەتلەر مەسىلىنى رەسمىي ھالدا خەلقئارالىق جىنايى ئىشلار مەھكىمىسىگە سۇنغاندا جەريان تېخىمۇ تېزلىشىدۇ.[4]

(٢) خەلقئارالىق ئادالەت دىۋانى

خەلقئارالىق ئادالەت دىۋانى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ غوللۇق

[2] Report on Preliminary Examination Activities 2020, The Office of the Prosecutor, International Criminal Court, available at https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/2020-PE/2020-pe-report-eng.pdf.

[3] *Ibid* at page 20.

[4] دەسلەپكى تەكشۈرۈشنىڭ تەپتىش مەھكىمىسى تەرىپىدىن يولغا قويۇلۇشىنىڭ ئۈچ خىل يولى بار. بىرىنچىسى، دۆلەتنىڭ يوللىشى (رىم قانۇنىغا تەرەپ بىر دۆلەت تەپتىش مەھكىمىسىدىن ئەھۋالغا قاراپ بېقىشىنى تەلەپ قىلىدۇ). ئىككىنجىسى، تەپتىشنىڭ تەشەببۇسى (utom oirporp) . ئۈچىنچىسى ب د ت بىخەتەرلىك كېڭىشىنىڭ يوللىشى. دەسلەپكى تەكشۈرۈش ئاخىرلاشقاندىن كېيىن، تەپتىش مەھكىمىسى تەكشۈرۈشنى باشلاتسا بولىدۇ. دەسلەپكى تەكشۈرۈش بىرىنچى ياكى ئىككىنچى خىل ئۇسۇلدا باشلانغان بولسا، ئەيىبلەنگەن جىنايەتلەر چوقۇم بىر تەرەپ دۆلەتنىڭ زېمىنىدا يۈز بەرگەن ياكى پۇقراسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇشى كېرەك. دەسلەپكى تەكشۈرۈش ئىككىنچى خىل ئۇسۇلدا باشلانغان بولسا ، تەپتىش مەھكىمىسى تەكشۈرۈشنى داۋاملاشتۇرۇش ئۈچۈن پالاتانىڭ ماقۇللىقىنى ئېلىشى كېرەك. بۇ، ئەگەر بىر تەرەپ دۆلەت تەلەپ يوللىغان شارائىتتا، تەكشۈرۈش باشلىتىش ئۈچۈن ئالدىن تەكشۈرۈش باسقۇچى تەلەپ قىلىنمايدىغان قوشۇمچە باسقۇچ ھېسابلىنىدۇ.

قانۇن ئىجرائىيە ئورگىنى. بۇ ئورگاننىڭ ئاساسىي رولى دۆلەتلەر ئارىسىدا يۈز بەرگەن خەلقئارالىق قانۇنىي توقۇنۇشلارنى ھەل قىلىش. ئادەتتە ئادالەت دىۋانى ھەر ئىككى دۆلەت دىۋاندىن ئارىسىدىكى توقۇنۇشنى ھەل قىلىشنى تەلەپ قىلمىغۇچە، تەرەپلەرنى باغلاش كۈچىگە ئىگە بولغان قارار بېرەلمەيدۇ. لېكىن،دۆلەتلەر ھەر ۋەقە ئۈچۈن خەلقئارالىق ئادالەت دىۋانىغا بىۋاستە رازىلىق كۆرسەتمىسىمۇ ۋاستىلىق ھالدا بويسۇنىدىغانلىقىنى ئالدىن ئىپادىلىگەن دەپ قاراش مۇمكىنچىلىكى بار. مەسىلەن، خەلقئارالىق ئادالەت دىۋانىنىڭ توقۇنۇشنى ھەل قىلىشى كېرەكلىكى بەلگىلەنگەن بىر شەرتنامە ئىمزالىغان بولۇش، شۇ دۆلەتنىڭ ئادالەت دىۋانىنىڭ ھۆكۈمىگە بويسۇنىدىغانلىقىنىڭ ئىپادىسى ھېسابلىنىدۇ.

كىشىلىك ھوقۇقى شەرتنامىلىرىگە تايىنىش

بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى ئىرقىي قىرغىنچىلىق ئەھدىنامىسى ۋە ئىشكەنجىگە قارشى تۇرۇش ئەھدىنامىسى (Convention Against Torture) توقۇنۇشلارنىڭ خەلقئارالىق ئادالەت دىۋانى تەرىپىدىن قاراپ چىقىرىلىشىنى مۇمكىن قىلىدىغان ماددىلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. شۇڭلاشقا ئەھدىنامىلەرنى ئىمزالاش ئارقىلىق دۆلەتلەر، كېلىشمەسلىكلەرنىڭ خەلقئارالىق ئادالەت دىۋانىنىڭ قانۇنىي ھالدا بىر تەرەپ قىلىنىشىغا بويسۇنىدىغانلىقىنى ئالدىن ئىپادىلىگەن بولىدۇ.

خىتاي ئىرقىي قىرغىنچىلىق ئەھدىنامىسى ۋە ئىشكەنجىگە قارشى تۇرۇش ئەھدىنامىسىنىڭ تەرەپ دۆلىتى. لېكىن، خىتاي ھەر ئىككى ئەھدىنامىنى ئىمزالىغاندا، توقۇنۇش ھالىتىدە خەلقئارالىق ئادالەت دىۋانىنىڭ ئارىلىشىشىنى قوبۇل قىلماسلىق ھوقۇقىنى ساقلاپ قالىدىغانلىقىنى (reservation) جاكارلىغان.

شۇنداقتىمۇ ئۆز ھوقۇقىنى ساقلاپ قېلىش مەسىلىسىدە خىتايغا قارشى مەيدان ئوقۇش ئىمكانىيىتى بار. چۈنكى ساقلاپ قېلىنغان ھوقۇقلار ئەھدىنامىنىڭ مەقسەت ۋە نىشانلىرىغا زىت بولسا ئىناۋەتسىز ھېسابلىنىدۇ. بىر دۆلەت، خىتاي دۆلىتى ئىرقىي قىرغىنچىلىق ۋەياكى ئىشكەنجىگە

قارشى تۇرۇش ئەھدىنامىسىغا خىلاپلىق قىلغانلىقى سەۋەبى بىلەن، تالاش تارتىش يارىتىشى مۇمكىن. بۇ ئارقىلىق خەلقئارالىق ئادالەت دىۋانىدىن ختاي جاكارلىغان دىۋانىنىڭ ئارىلىششىنى قوبۇل قىلماسلىق ھوقۇقىنىڭ ئىناۋەتسىز ئىكەنلىكىنى يەكۈنلىشىنى تەلەپ قىلالايدۇ. خەلقئارالىق ئادالەت دىۋانى بۇ سوئالنى كونگو دېموكراتىك جۇمھۇرىيىتى ۋە رىۋاندا ئارىسىدىكى دېلودا قاراپ چىققان. كونگو رىۋانداىنىڭ دىۋانىنىڭ ئارىلاشماسلىق ھوقۇقىنى ساقلاپ قالالمايدىغانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويغان.[1] سوت گەرچە بۇ قاراشقا قوشۇلمىغان بولسىمۇ[2]، سوت قارارىغا سوتچى كوروما كۈچلۈك ئېتىراز بىلدۈرگەن.[3] خەلقئارالىق قانۇندا سوتنىڭ تۇراقلاشقان قارارلار بىلەن بىردەكلىكنى ساقلاش ئۇقۇمى (the concept of stare decisis) بولمىغانلىقى ئۈچۈن، ئوخشاش مەسىلە قايتا سورالغىنىدا خەلقئارالىق ئادالەت دىۋانى پەرقلىق قارار چىقىرىشتا ئەركىنلىككە ئىگە. ئەگەر سوت خىتاينىڭ دىۋانىنى ئارىلاشتۇرماسلىق ھوقۇقىنىڭ ئىناۋەتسىز ئىكەنلىكىنى جاكارلاپ قالسا، خىتاينىڭ قىلمىشلىرى ھەققىدە سوت ئېچىش ئېھتىماللىقى تۇغۇلىدۇ.

مەسلىھەتچى پىكرىنى ئېلىش

يوقۇرىقى يول مۇمكىن بولمىغىنىدا، خەلقئارالىق ئادالەت دىۋانى دۆلەتلەرنىڭ رازىلىقىنى تەلەپ قىلمىغان ئاساستا مەسلىھەتچى پىكرى(advisory opinion) بىلەن تەمىنلىيەلەيدۇ. مەسلىھەتچى پىكرى ئادالەت دىۋانىغا بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى ئورگانلىرىدىن بىرى ياكى بۇ ھوقۇق بېرىلگەن باشقا بىر ئورگان تەرىپىدىنلا ھاۋالە قىلىنىشى كېرەك. مەسلىھەتچى پىكرىنىڭ باغلىغۇچىلىقى يوق، شۇڭلاقتىمۇ قايىل قىلىش كۈچى بار. بۇ يولدىكى ئەڭ چوڭ توسالغۇ بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى

[1] Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo (New Application: 2002) (Democratic Republic of the Congo v. Rwanda), International Court of Justice, 3 February 2006, available at: https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/126/126-20060203-JUD-01-00-EN.pdf

[2] Ibid at paras 66-70.

[3] Dissenting Opinion of Judge Koroma at para 12, available at: https://www.legal-tools.org/doc/34abef/pdf.

ئومۇمىي كېڭىشى (United Nations General Assembly) ياكى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىغا باغلىق باشقا ئورگانلاردا يېتەرلىك قوللاشقا ئېرىشىش ھېسابلىنىدۇ. خىتاينىڭ بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىدىكى تەسىرى كۈچىنى ئويلاشقاندا بۇ توسالغۇدىن ھالقىپ ئۆتۈش تەس بولۇشى مۇمكىن.

(٣) بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى كىشىلىك ھوقۇقى ئورگانلىرى

خەلقئارادا ئېتىراپ قىلىنغان كىشىلىك ھوقۇقلارنىڭ دەپسەندە قىلىنىش ئەھۋاللىرى بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتىنىڭ پەرقلىق كىشىلىك ھوقۇق ئورگانلىرىغا ئىنكاس قىلىنسا بولىدۇ. بۇلار ئالاھىدە تەرتىپلەرنى (special procedures) ۋە بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى كىشىلىك ھوقۇق كېڭىشىنى (UN Human Rights Council) ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.

ئالاھىدە تەرتىپلەر

كىشىلىك ھوقۇق دەپسەندىچىلىكى ھەققىدىكى شىكايەتلەر ئالاھىدە تەرتىپلەر ئارقىلىق سۇنۇلسا بولىدۇ. بۇ ئالاھىدە تەرتىپلەر بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى تەرىپىدىن تەيىنلەنگەن ئالاھىدە دوكلاتچىلار (Special rapporteurs) ياكى خىزمەت گۇرۇپپىلىرى (working groups) تەرىپىدىن ئېلىپ بېرىلىدىغان بولۇپ، تېما ياكى دۆلەت مەركەزلىك نۇقتىنەزەردىن كىشىلىك ھوقۇق مەسىلىلىرىدە مەسلىھەت ۋە دوكلات بېرىشنى مەقسەت قىلغان، خەلقئارالىق كىشىلىك ھوقۇق مۇتەخەسسىسلىرىدىن تەركىب تاپقان بولىدۇ. ئۇلار، بىلدۈرۈلگەن ھەر ۋەقەدە ھەرىكەت ئۆتۈش، يىللىق تەكشۈرۈش ئېلىپ بېرىش، دۆلەتلەرنى زىيارەت قىلىش ۋە سىياسىي جەھەتتىن ھىمايە قىلىش قاتارلىق يوللار بىلەن مەسىلىنى ھەل قىلىشقا تىرىشىدۇ. ھەر شەخس ياكى ئورگان ئالاھىدە تەرتىپلەر ئۈچۈن شىكايىتىنى بۇ ئادرېستىن يوللىيالايدۇ [1]. بىر قانچە ئالاھىدە تەرتىپلەرنىڭ كۆرسەتمىلىرى ئۇيغۇر مەسىلىسى بىلەن مۇناسىۋەتلىك بولۇشى مۇمكىن. بۇ گۇرۇپپىلار بىلەن ئالاقە ئورنىتىلىش ئېھتىماللىقى بار ۋە شۇنداق قىلىش كېرەك:

---

[1] پوچتا يولى بىلەن ئالاقە قىلىش ئۈچۈن ئادرېس:

OHCHR-UNOG, 8-14 Avenue de la Paix, 1211 Geneve 10 Switzerland.

1) *Working Group on Arbitrary Detention*	1. خالىغانچە تۇتۇپ تۇرۇش ھەققىدە خىزمەت گۇرۇپپىسى
2) *Working Group on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises*	2. كىشىلىك ھوقۇقى، دۆلەتلەر ئارىسى ھەمكارلىق ۋە باشقا سودا كارخانىلىرى مەسىلىلىرى خىزمەت گۇرۇپپىسى
3) *Special Rapporteur in the field of cultural rights*	3. كۇلتۇرەل ھوقۇقلار ساھەسى بويىچە ئالاھىدە دوكلاتچى
4) *Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances*	4. مەجبۇرىي ياكى ئىختىيارسىز غايىپ قىلىنغۇچىلار گۇرۇپپىسى
5) *Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions*	5. قانۇنسىز، نەق مەيداندا ياكى خالىغانچە بېرىلگەن ئۆلۈم جازالىرى ھەققىدە ئالاھىدە دوكلاتچى
6) *Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of opinion and expression*	6. پىكىر ۋە ئىپادە ئەركىنلىك ھوقۇقىنى قوغداش ۋە تەرغىپ قىلىش ھەققىدە ئالاھىدە دوكلاتچى
7) *Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association*	7. تېنچ ھالدا توپلىنىش ۋە ئۇيۇشۇش ئەركىنلىك ھوقۇقىنى قوغداش ھەققىدە ئالاھىدە دوكلاتچى
8) *Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health*	8. ھەر كىشىنىڭ ئەڭ يۇقۇرى سۈپەتلىك جىسمانى ۋە ئەقلىي ساغلاملىق ئۆلچىمىدىن بەھرلىنىش ھوقۇقى ھەققىدە ئالاھىدە دوكلاتچى
9) *Special Rapporteur on the situation of human rights defenders*	9. ئىنسان ھوقۇقى قوغدىغۇچىلىرىنىڭ ئەھۋالى ھەققىدە ئالاھىدە دوكلاتچى
10) *Special Rapporteur on the rights of indigenous peoples*	10. يەرلىك خەلقلەرنىڭ ھوقۇقى ھەققىدە ئالاھىدە دوكلاتچى
11) *Special Rapporteur on the right to privacy*	11. خۇسۇسىي ھوقۇق ھەققىدە ئالاھىدە دوكلاتچى

12) Special Rapporteur on freedom of religion or belief	12. دىنىي ئېتىقاد ئەركىنلىكى ھەققىدە ئالاھىدە دوكلاتچى
13) Special Rapporteur on contemporary forms of slavery, including its causes and its consequences	13. ھەرخىل شەكىلدىكى زامانىۋىي قۇللۇقنىڭ سەۋەپ ۋە نەتىجىلىرى ھەققىدە ئالاھىدە دوكلاتچى
14) Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism	14. تېررورلۇققا قارشى تۇرۇش جەريانىدا ئىنسان ھوقۇقى ۋە ئاساسىي ئەركىنلىكلەرنى قوغداش ۋە تەرغىپ قىلىش ھەققىدە ئالاھىدە دوكلاتچى
15) Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment	15. قىيىن قىستاققا ئېلىش ۋە باشقا ۋەھشى، ئىنسان قېلىپىدىن چىققان ۋە ئىناۋەتنى چۈشۈرىدىغان مۇئامىلە ۋە جازالار ھەققىدە ئالاھىدە دوكلاتچى
16) Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences	16. ئاياللارغا قارىتا زوراۋانلىقى، سەۋەپ ۋە نەتىجىلىرى ھەققىدە ئالاھىدە دوكلاتچى
17) Working Group on discrimination against women and girls	17. قىز-ئاياللارغا قارىتا كەمسىتىش ھەققىدە خىزمەت گۇرۇپپىسى

كىشىلىك ھوقۇق كېڭىشى

كىشىلىك ھوقۇقنىڭ دەخلى تەرۇزگە ئۇچرىشى ھەققىدىكى شىكايەتلەر كىشىلىك ھوقۇق كېڭىشىگە سۇنۇلسا بولىدۇ. ھەرقانداق شەخس، گۇرۇپپا ياكى ئاممىۋىي تەشكىلات كىشىلىك ھوقۇق كېڭىشىگە شىكايىتىنى پوچتا ياكى ئېلخەت ئارقىلىق يوللىسا بولىدۇ[1].

كىشىلىك ھوقۇق كېڭىشى ئەيىپلەش قارارىنى تەستىقلايدۇ ياكى تەكشۈرۈش

[1] email (CP@ohchr.org), fax (41 22 917 90 11), or mail (Complaint Procedure Unit, Human Rights Council Branch, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, United Nations Office at Geneva, CH-1211 Geneva 10, Switzerland).
شىكايەت جەدۋىلى ئۈچۈن:
https://www.ohchr.org/en/hr-bodies/hrc/complaint-procedure/hrc-complaint-procedure-index

كومىتېتى قۇرىدۇ. بۇنىڭ بىلەن بىللە، ئەزا بولغان ياكى بولمىغان ھەرقانداق دۆلەت كىشىلىك ھوقۇق كېڭىشىدە ئېغىزچە بايانات بېرەلەيدۇ. بۇ يەردىكى قىيىنچىلىق كىشىلىك ھوقۇق كېڭىشىنىڭ پەقەت نەزىرىيىۋى جەھەتتىن بىر مۇمكىنچىلىك بولىشىدۇر. خىتاينىڭ كېڭەشتىكى مەۋقىيىسى، كېڭەشنىڭ ئەمەلىي ھەرىكەتكە ئۆتىشىگە توسقۇنلۇق قىلىدۇ. شۇنداقتىمۇ يېقىنقى مەزگىلدە بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى ئومۇمىي كېڭەش يىغىنى بېلەت تاشلاپ، رۇسىيەنى ئۇكرائىيىناغا ئېلىپ بارغان ئىشغالى تۈپەيلى كىشىلىك ھوقۇق كېڭىشىدىن چەكلىدى.[2] ئەگەر خىتايمۇ ئوخشاش ھالدا چەكلەنسە، بۇ سەھنىدە ئەمەلىي ئىش قىلىش مۇمكىنچىلىكى تۇغۇلىدۇ.

دۆلەت ئىچىدىكى سەھنىلەر

(٤) نىشانلىق جازالار

كانادادا ئوخشاش يەرلىك ھۆكۈمەتلەر (ماگنىتسكى قانۇنى ياكى ماگنىتسكى ئۇسلۇبىدىكى قانۇنلارغا ئىگە ھەرقانداق ھۆكۈمەت) ئۇيغۇرلارغا قارشى ئېلىپ بېرىلغان جىنايەتلەر بىلەن چېتىشلىق خىتاي پۇقرالىرى ياكى ئورۇنلىرىغا نىشانلىق ھالدا جازا يۈرگۈزەلەيدۇ. ماگنىتسكى قانۇنى (Magnitsky Act) ئادەتتە پارىخورلۇق ياكى خەلقئارادا ئېتىراپ قىلىنغان كىشىلىك ھوقۇقى دەپسەندىچىلىكلىرى بىلەن چېتىشلىق باشقا دۆلەت ئەمەلدارلىرىغا نىشانلىق جازا بېرىشنى مۇمكىن قىلىدۇ. يۈرگۈزۈلىدىغان جازالار مال مۈلكىنى توڭلىتىش، ۋىزا چەكلىمىسى قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ. بۇ قانۇن ئارقىلىق نىشانغا ئېلىنغان ئەمەلدارلارنىڭ باشقا دۆلەتتىكى مال مۈلكى توڭلىتىلىدۇ ۋە قولىدا ۋىزا بولسا ئەمەلدىن قالدۇرۇلىدۇ. كانادادا يېقىندىن ئوتتۇرىغا قويۇلغان قانۇن لاھىيىسى، بۇ ئەمەلدارلارنىڭ توڭلىتىلغان مال بىساتىنى سېتىپ، زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچىلار ئۈچۈن تۆلەم سۈپىتىدە ئىشلىتىش كېرەكلىكىنى ياقىلايدۇ.[3]

[2] UN Affairs, "UN General Assembly votes to suspend Russia from the Human Rights Council," United Nations, April 7, 2022, https://news.un.org/en/story/2022/04/1115782.

[3] Steven Chase, "Canada giving itself power to turn over sanctioned Russian assets to

ماگنىتسكى قانۇنى كانادا، ئامېرىكا، ئەنگلىيە، ياۋروپا ئىتتىپاقى، ئېستونىيە، لىتۋا، لاتۋىيە، گىبرالتار، جېرسىي ۋە كوسوۋو دۆلەتلەردە مەۋجۇت. ئاۋستىرالىيەنى ئۆز ئىچىگە ئالغان باشقا دۆلەتلەر ماگنىتسكى قانۇنىنى تەستىقلاش ئالدىدا تۇرماقتا. ماگنىتسكى قانۇنى بولمىغان دۆلەتلەردە، شۇ دۆلەتنىڭ ئىچكى قانۇنلىرىدا خىتاي ئەمەلدارلىرىغا، ئوخشاپ كېتىدىغان جازالارنى بېرىش ئىمكانىيىتى يارىتىدىغان قانۇن لاھىيىلىرى بولۇشى مۇمكىن.

2021-يىلى مارتتا كانادا، ياۋرۇپا ئىتتىپاقى، ئەنگلىيە، ۋە ئامېرىكا ئۇيغۇرلارغا قارشى ئېلىپ بېرىلغان جىنايەتلەر بىلەن چېتىشلىق بولغان تۆت خىتاي ئەمەلدارى ۋە بىر خىتاي ئورگىنىنى نىشان قىلغان جازالارنى تەستىقلىدى.[1] تىزىملىكتىكى تۆت خىتاي ئەمەلدارى جۇ خەيلۇن، ۋاڭ جۇنجېڭ، ۋېڭ مىڭشەن، ۋە چېن چۇئەنگو قاتارلىقلار بولۇپ، جازا يۈرگۈزۈلگەن ئورۇن بولسا شىنجاڭ ئىشلەپچىقىرىش ۋە قۇرۇلۇش بىڭتۈەنى جامائەت خەۋپسىزلىك ئىدارىسى.

بۇ تىزىملىك ئامېرىكا تەرىپىدىن كېڭەيتىلدى، لېكىن تېخىمۇ كۆپ كىشى ۋە ئورۇن ھەرقايسى دۆلەتلەر تەرىپىدىن جازالىنىشى كېرەك. ئاممىۋي تەشكىلاتلار قولىدىن كېلىشىچە توپلىيالىغان دەلىل ئىسپاتلار بىلەن جازالىنىشقا تېگىشلىك شەخس ۋە ئورگانلارنىڭ ئىسمىنى ئالاقىدار ھۆكۈمەت دائىرىلىرىگە تاپشۇرۇشى ۋە كېرەكلىك جازالارنى يۈرگۈزۈشنى تەلەپ قىلىشى كېرەك.

كانادا ئۈچۈن قوللىنىشچان ئىلتىماس جەدۋىلىنى بۇ يەردىن، ئامېرىكا ئۈچۈن بۇ يەردىن، ئەنگلىيە ئۈچۈن بۇ يەردىن كۆرەلەيسىز.

ماگنىتسكى ياكى شۇنىڭغا ئوخشاپ كېتىدىغان قانۇنى بولمىغان دۆلەتلەردىكى ئاممىۋي تەشكىلاتلار، ھۆكۈمەتلىرىنىڭ بۇ خىلدىكى قانۇن لاھىيىسىنى

Uktraine", The Globe and Mail, April 26, 2022, https://www.theglobeandmail.com/canada/article-canada-giving-itself-power-to-pay-out-compensation-from-sanctioned/

[1] Special Economic Measures (People's Republic of China) Regulations, SOR/2021-49.

تەستىقلىشى ئۈچۈن لوبىچىلىق پائالىيەتلىرىنى ئېلىپ بېرىشى كېرەك.

پۈتۈن دۆلەتلەردىكى ئاممۇۋى تەشكىلاتلار ھۆكۈمەتلىرىنىڭ، كانادادا ئوتتۇرىغا قويۇلغان قانۇن لاھىيىسىگە ئوخشاش، جىنايەتچى ئەمەلدارلارنىڭ مال بېساتىنى سېتىپ زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچىلارغا تۆلەم بېرىشنى مۇمكىن قىلىدىغان قانۇن لاھىيىسىنى تەستىقلىشى ئۈچۈن لوبىچىلىق قىلىشى كېرەك.

(٥) ھەق تەلەپ داۋالىرى

خىتاي ھۆكۈمىتىگە قارشى

كانادادا ياكى باشقا ھەرقانداق دۆلەتتە خىتاي ھۆكۈمىتىگە قارشى ھەق تەلەپ داۋاسى ئېچىشتىكى ئەڭ چوڭ قىيىنچىلىق، ئىگىلىك ھوقۇق تۈپەيلى تاشقى كۈچنىڭ ئارىلىشالماسلىق ئومۇمىي پرىنسىپىدىن (general principle of sovereign immunity)ھالقىپ ئۆتۈشتۇر. بۇ پرىنسىپقا ئاساسەن بىر دۆلەتنىڭ ئەدلىيە سېستىمىسى، ئىگىلىك ھوقۇققا ئىگە يەنە بىر دۆلەتنىڭ ئىشلىرىغا بىر تاشقى كۈچ ھېسابلىنىدىغانلىقى ئۈچۈن ئارىلىشالمايدۇ. باشقا بىر دۆلەت ئېنىق بەلگىلەنگەن ئاز ساندىكى بەزى مەسىلىلەر سىرتىدا، كانادا ياكى ئامېرىكىنىڭ دۆلەت ئىچىدىكى سوت مەھكىمىلىرىدە جاۋاپكارلىققا تارتىلالمايدۇ.[2]

ئىگىلىك ھوقۇق تۈپەيلى تاشقى كۈچنىڭ ئارىلىشالماسلىق پرىنسىپىنىڭ تار دائىرىدە تەدبىقلاش مۇمكىن بولغان مۇستەسناسى - زىيانكەشلىك ۋە كىشىنى يارىلاندۇرۇش ئەھۋالىدۇر. يەنى، كانادا ياكى ئامېرىكىدا يۈز بەرگەن ئۆلۈم، يارىلاندۇرۇش ياكى مال مۈلۈككە زىيان سېلىش قاتارلىق ئەھۋاللار سادىر بولغان بولسا، ئامېرىكا ۋە كانادادىكى يەرلىك سوتلار سادىر قىلغۇچى دۆلەتنى جاۋابكارلىققا تارتالايدۇ ۋە مەسىلىگە ئارىلىشالايدۇ.

بۇ مۇستەسنالىق يارىلاندۇرۇش ياكى زىيانكەشلىككە ئۇچراش ئەھۋالىنىڭ دۆلەت ئىچىدە يۈز بەرگەن بولۇشىنى شەرت قىلىدۇ، بۇ سەۋەپتىن خىتاي

[2] State Immunity Act, RSC 1985, c. S-18 (Canada); Foreign Sovereign Immunities Act, 28 U.S.C. 1605 (United States).

دۆلەتنىڭ ئۇيغۇرلارغا قارشى ئېلىپ بارغان جىنايەتلىرىنىڭ كۆپىنچىسىگە تەدبىقلىغىلى بولمايدۇ. **لېكىن، يارىلاندۇرۇش ياكى زىيانكەشلىككە ئۇچراش ئەھۋالى، خىتاينىڭ چېگرا ھالقىغان بېسىمى ئۇچۇن قوللانغان ۋاستە ياكى ۋاستىلىرى سەۋەپلىك، دۆلەت ئىچىدە (ئامېرىكىدا ياكى كانادادا) يۈز بەرگەن بولسا خىتاي دۆلەتكە قارشى ھەق تەلەپ داۋاسى ئېچىش ئىمكانىيىتى تۇغۇلىدۇ.** ئەلۋەتتە، بۇ ئەھۋاللاردا زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچىنىڭ ئەرز قىلىشى ئۈچۈن، ئاقىۋەتنىڭ خىتاي قولى بىلەن ياكى ۋاستىسى بىلەن كېلىپ چىققان بولۇشى (proximately caused) ۋە قانۇننىڭ باشقا تەلەپ ۋە شەرتلىرىگە چۈشىشى كېرەك. بۇ، ۋەقەلەرنى بىر بىرلەپ ئانالىز قىلىش كېرەك بولغان بىر مەسىلە.

شىركەتلەرگە قارشى

ئۇيغۇر مەجبۇرىي ئەمگىكىگە (Uyghur Forced Labor) ئائىت مۇھىم پاكىتلار بار. ئەر ئايال ئۇيغۇرلار ھۆكۈمەت تەرىپىدىن پاختا ئېتىزلىقلىرى ۋە زاۋۇتلارغا مەجبۇرىي يۆتكىلىپ، قورقۇنۇشلۇق شارائىتلاردا ئىشلەشكە مەجبۇرلانماقتا. كىشىلىك ھوقۇق تەشكىلاتلىرى خىتاينىڭ بىرقانچە ئۆلكىسىدە ئۇيغۇرلارنىڭ مەجبۇرى ئەمگەككە سېلىنغانلىقى ۋە ئۇنلىغان دۆلەت ھالقىغان شېركەتلەرنىڭ ئۇيغۇر مەجبۇرى ئەمگىكى بىلەن چېتىشلىقىنىڭ بارلىقى ھۆججەتلىدى. ئاۋستىرالىيە ئىستراتېگىيە ۋە سىياسەت ئىنستىتۇتى (ASPI - Australian Srategic Policy Institute) خىتاينىڭ توققۇز ئۆلكىسىدىكى 27 زاۋۇتنىڭ ئۇيغۇر مەجبۇرىي ئەمگەك كۈچى ئىشلىتىدىغانلىقىنى، Nike, Zara, Apple قاتارلىق 82 شىركەتنىڭ تەمىنلەش زەنجىرىنىڭ (supply chain) بۇ زاۋۇتلار بىلەن چېتىشلىقى بارلىقىنى بايقاپ چىقتى.[1] ASPI دوكلاتى ئېلان قىلىنغاندىن بۇيان، مەجبۇرى ئەمگەك بىلەن چېتىشلىقى بولغان باشقا قوشۇمچە شىركەتلەرمۇ ئاشكارلاندى.[2] ئۇيغۇر

[1] Vicky Xiuzhong Xu et al, “Uyghurs for Sale”, Australian Strategic Policy Institute, February 2020, https://www.aspi.org.au/report/uyghurs-sale.

[2] See for example, The Star’s exposing of Costco Canada as being implicated in Uyghur forced labour: https://www.thestar.com/news/investigations/2021/01/22/was-your-fridge-made-with-forced-labour-these-canadian-companies-are-importing-goods-from-chinese-factories-accused-

رايونىدىكى مەجبۇرىي ئەمگەكنى ئاخىرلاشتۇرۇش بىرلەشمىسىنىڭ(Coalition to End Forced Labor) دوكلاتىغا ئاساسلانغاندا، كىيىم-كېچەك، پەمىدۇر، قۇياش ئېنېرگىيىسى، كانچىلىق ۋە تېخنولوگىيە قاتارلىق ساھەلەردىكى 17دىن ئارتۇق دۇنيا خارەكتېرلىك شىركەتنىڭ ئۇيغۇر مەجبۇرى ئەمگەك بىلەن چېتىشلىقى بار ئىكەن. [3]

مەجبۇرى ئەمگەكنىڭ ئىشلىتىلىشى 1930-يىلى ئىمزالانغان مەجبۇرى ئەمگەك ئەھدىنامىسى(Forced Labor Convention) ، مەجبۇرى ئەمگەك ئەھدىنامىسىنىڭ 2014-كېلىشىمى، 1957-يىلى ئىمزالانغان مەجبۇرى ئەمگەكنى بىكار قىلىش ئەھدىنامىسىنىڭ (Abolition of Forced Labor Convention)مۇناسىۋەتلىك ماددىلىرىنى ئۆز ئىچىگە ئالغان خەلقئارالىق قانۇن تەرىپىدىن چەكلەنگەن. ئۇنىڭ ئۈستىگە قۇللۇقنىڭ بىكار قىلىنىشى jus cogens پىرىنسىپى[4]، يەنى خەلقئارالىق قانۇنىنىڭ پۈتۈن دۆلەتلەرنى باغلايدىغان، چەتكە قاققىلى بولمايدىغان، ئورتاق قوبۇل قىلىنغان، شۇنداقلا قېچىش ئىمكانىيىتى بولمىغان ئاساسىي پىرىنسىپىدۇر.

بۇ شىركەتلەر قانۇنغا خىلاپلىق قىلغانلىقى ئۈچۈن ئۇلاردىن تۆلەم تەلەپ قىلىنسا بولىدۇ. كانادادا، بۇ خىل دەۋالاردا Nevsun Resource چەكلىك شىركىتى بىلەن Araya قاتارلىقلار ئوتتۇرىسىدىكى 2020-يىلدىن باشلاپ ئالىي سوت مەھكىمىسى قاراپ چىققان ھەق تەلەپ داۋاسى ئۈلگە ئېلىنسا بولىدۇ. Nevsun دا،سوت مەھكىمىسى كانادا شىركەتلىرىنىڭ «jus cogens»نى ئۆز ئىچىگە ئالغان خەلقئارالىق قانۇنلارغا بويسۇنىشى كېرەكلىكىنى جاكارلىدى ۋە بۇ ئارقىلىق jus cogens كانادا قانۇنىنىڭ (ئەكسىچە بىر قانۇن بولمىغان تەقدىردە)[5] بىر پارچىسىغا ئايلاندى. بۇ دېلودىكى دەۋاگەرلەر Eritrea دا مەجبۇرىي ئەمگەكنىڭ زىيانكەشلىكىگە ئۇچرىغان بولۇپ، ئۇلار ۋانكوۋېردىكى كانچىلىق شىركىتى Nevsun

of-serious-human-rights-abuses.html.

[3] See: https://enduyghurforcedlabour.org/.

[4] لاتىنچە سۆز بولۇپ ئاددىي مەنىسى باغلىغۇچى قانۇن دېمەكتۇر.

[5] Nevsun Resources Ltd. v. Araya, 2020 SCC 5.

Resources چەكلىك شىركىتىدىن تۆلەم تەلەپ قىلىپ ئەرز سۇنغان. دەۋاگەرلەر ئىشلەشكە مەجبۇرلانغان بۇ كان Nevsun ئىگىدارچىلىقىدىكى بىر شىركەتكە تەۋە ئىكەن.

ئامېرىكىدا شىركەتلەرگە قارشى ئەرزلەر «زىيانكەشلىككە ئۇچرىغۇچىلارنى قوغداشتا يېڭىدىن ھوقۇق بېرىش قانۇنى» (Trafficking Victims Protection Reauthorization Act) غا ئاساسەن سۇنۇلسا بولىدۇ.

باشقا ئەدلىيە سىستېمىلىرىدىمۇ يۇقۇرىدىكىلەرگە ئوخشاش شىركەتلەرگە قارشى ئەرز سۇنۇشنى مۇمكىن قىلىدىغان قانۇن ياكى ئۆلگىلەر بولۇشى مۇمكىن. بۇ ھەقتە شۇ دۆلەت ئىچىدىكى ئادۋوكاتلار بىلەن مەسلىھەتلىشىشكە بولىدۇ.

(٦) ئۇنىۋېرسال سوتلاش ئىمتىيازىدىن پايدىلىنىپ جىنايەتچىلەرنى ئەيىپلەش

خىتاي رىم قانۇنىدا تەرەپ دۆلەت ئەمەس، شۇڭلاشقا خەلقئارالىق جىنايى ئىشلار مەھكىمىسىدە خىتايغا قارشى جىنايى ئىشلارنى تەكشۈرۈش ۋە جازالاش جەريانىنى باشلىتىش تەسكە توختايدۇ. ئەمما خەلقئارالىق جىنايى ئىشلار مەھكىمىسى ئىنسانىيەتكە قارشى ئىشلەنگەن جىنايەتلەر، ئۇرۇش جىنايەتلىرى ۋە ئىرقى قىرغىنچىلىق تۈپەيلى شەخسلەرگە تەكشۈرۈپ جازا بېرەلەيدىغان بىردىنبىر ئورگان ئەمەس. نۇرغۇن دۆلەتلەرنىڭ ئىچكى ئەدلىيە سىستېمىسىدا بۇ جىنايەتلەر ۋە باشقا jus cogens پىرىنسىپلىرى تۈپەيلى جازالىنىشقا تېگىشلىك بولغان شەخسلەر ھەققىدە شۇ دۆلەت بىلەن چېتىشلىقى بولمىغان مەسىلىلەردىمۇ ھۆكۈم چىقىرىش مۇمكىن. باشقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، يۇقۇرىقى جىنايەتلەرنى ھەرقانداق يەردە قاراپ چىقىشنى مۇمكىن قىلىدىغان ئۇنىۋېرسال سوتلاش ئىمتىيازى مەۋجۇت.

ئۇنىۋېرسال سوتلاش ئىمتىيازىنى ئىجرا قىلىش ۋە تەدبىقلاش شەرتلىرى ھەر دۆلەتنىڭ ئىچكى قانۇن تۈزۈملىرى بىلەن مۇناسىۋەتلىك. كانادادا، ئىنسانىيەتكە قارشى جىنايەتلەر ۋە ئۇرۇش جىنايەتلىرى قانۇنى (the Crimes Against Humanity and War Crimes Act) كانادا سوت مەھكىمىلىرىنىڭ، جاۋاپكار كانادا گىراژدانى، كانادادا ئولتۇراقلاشقۇچى ياكى زىيارەت قىلغۇچى بولغان تەقدىردە،كانادا چېگرىسى سىرتىدا يۈز بەرگەن ئىنسانىيەتكە قارشى

جىنايەتلەر، ئۇرۇش جىنايەتلىرى ۋە ئىرقىي قىرغىنچىلىق ۋەقەلىرىنى ئەيىپلەش ئىمكانىيىتىنى يارىتىدۇ. شۇنىسىمۇ مۇھىمكى، دۆلەت باشلىقى ۋە يوقىرى دەرىجىلىك ئەمەلدارلىرى ئىچكى جىنايى ئىشلار ئەدلىيە ھوقۇقىنىڭ تەسىرىگە ئۇچرىمايدۇ.

نۇرغۇن نوپۇزلۇق ئورگانلار ئۇيغۇرلارغا قارشى ئىرقىي قىرغىنچىلىق ئېلىپ بېرىلىۋاتقانلىقىنى ئوتتۇرىغا قويدى. ئىنسانىيەتكە قارشى جىنايەت ئىشلىنىۋاتقانلىقى ھەققىدىمۇ قايىل قىلارلىق دەلىل مەۋجۇت. شۇڭلاشقا، جاۋاپكارلار ساياھەتچى سۈپىتىدە بولسىمۇ كانادا تۇپرىقىغا قەدەم باسقان ھامان بۇ جىنايەتلىرى ئۈچۈن كانادا جىنايى ئىشلار مەھكىمىسىدە جاۋاپكارلىققا تارتىلىشى ۋە جازالىنىشى مۇمكىن.

بەزى دۆلەت ئىچى ئەدلىيە سىستېمىلىرى ئۇنىۋېرسال سوتلاش ئىمتىيازى ئارقىلىق ئەيىبلەش ئۈچۈن جاۋاپكارنىڭ شۇ دۆلەتتە بولۇشىنى شەرت قوشمايدۇ. بۇ نۇقتىدا شۇ دۆلەت ئىچىدىكى ئادۋوكاتلاردىن مەسلىھەت ئېلىشقا توغرا كېلىدۇ.

(٧) يېڭى قانۇن لاھىيىسى ۋە سىياسەت ئۆزگەرتىش

مەجبۇرى ئەمگەك

دۆلەتلەر دۆلەت ئىچىدە قوللىنىلايدىغان، بولۇپمۇ ئۇيغۇر مەجبۇرى ئەمگىكىگە تاقابىل تۇرۇش ئۈچۈن ئۈنۈملۈك بولغان يەنە بىر ئۇسۇل ئۇيغۇر رايونىدىن كەلگەن پۈتۈنماللار ئۇيغۇر مەجبۇرى ئەمگەكتىن پايدىلانغان دېگەن پەرەزنى ئورنىتىشتۇر. ئامېرىكا بۇنى ئاللىقاچان قىلىپ بولدى. كانادادا، ھازىرقى تاموژنا بېجى قانۇنىنىڭ بەلگىلىمىلىرىگە ئاساسلانغاندا، كانادا چېگرا مۇلازىمەت ئورگىنى (Canada Border-CBSA Services Agency) نىڭ بۇ خىل پەرەزنى (presumption) ئورنىتىش ۋە ئەمەلىي ھەرىكەتكە ئۆتۈش ئۈچۈن كېرەكلىك بولغان قانۇنىي ھوقۇقى ئاللىبۇرۇن ئىگە ئىكەنلىكىنى ئوتتۇرىغا قويدۇق.

2020-يىلى 24-نويابىردا بىر گۇرۇپ ئادۋوكات ۋە پائالىيەتچىلەر كانادا

چېگرا مۇلازىمەت ئورگىنىغا خەت يېزىپ «شىنجاڭدىن ئىمپورت قىلىنغان پۇتۇن مەھسۇلاتلارنى چەكلەش ۋە ئەكسى ئېنىق ۋە قايىل قىلارلىق دەلىل بىلەن ئىسپاتلانغۇچە بۇ مەھسۇلاتلار پۇتۇنلەي ياكى قىسمى ھالدا مەجبۇرى ئەمگەك ئارقىلىق ئىشلەپچىقىرىلغان دەپ قاراش» تەلىپىنى يەتكۈزدى.[1] 2021-يىلى 13-يانۋار چېگرا مۇلازىمەت ئورگىنى ئېلخەت ئارقىلىق «تاموژنا بېجى قانۇنى بويىچە بۇنداق ھوقۇقىنىڭ يوقلۇقىنى» ئىپادىلىدى.[2] بۇنداق بولغاندا بۇ مەھسۇلاتلارنىڭ چەكلىنىشى ئۈچۈن يېڭى قانۇن لاھىيىسى تەلەپ قىلىنىدۇ. ئادۋوكات David Matas كانادا فېدىرال سوت مەھكىمىسىگە گۇرۇپپا نامىدىن ئەدلىيەلىك قايتا قاراپ چىقىشنى(Judicial Review) ئىلتىماس قىلىپ، سوت مەھكىمىسىدىن يوقۇرىقى مەسىلىدە تاموژنا بېجى قانۇنىنىڭ مۇناسىۋەتلىك بەلگىلىمىلەرگە ئاساسەن چېگرا مۇلازىمەت ئورگىنىنىڭ (يېڭى قانۇن لاھىيىسىگە كېرەك بولماستىن) مەۋجۇت قانۇنلار بويىچە بۇ (ئۇيغۇر رايونىدىن كەلگەن ماللارنى چەكلەش) ھوقۇقىنىڭ بار ئىكەنلىكىنى قارار قىلىشىنى تەلەپ قىلدى. ئۇيغۇرلارنىڭ ھوقۇقىنى ھىمايە قىلىش قۇرۇلۇشى ئاپتورنىڭ (Sarah Teich) ۋەكىللىكىدە سوتقا ئارىلاشتى. سوت 2022-يىلى 6-دېكابىر ئېچىلدى ۋە تەلىپىمىز 2022-يىلى 5-ئاپرېل مەنپىي ھۆكۈم بىلەن جاۋاپلاندى. ئىلتىماس قىلغۇچىلارنىڭ نارازىلىق بىلدۈرۈش مەقستى ۋە ئۇيغۇرلارنىڭ ھوقۇقىنى ھىمايە قىلىش قۇرۇلۇشىنىڭ قايتىدىن سوتقا ئارىلىشىش نىيىتى بار.

ئەگەر چېگرا مۇلازىمەت ئورگىنى بۇ تەلەپ قىلىنغان پەرەزنى يولغا قويمىسا ۋە مۇناسىۋەتلىك ماللارنى چەكلىمىسە، يېڭى قانۇن لاھىيىلىرىنى ماقۇللاش ئارقىلىق بۇ خىل پەرەزنى يولغا قويۇش ۋە ماللارنى چەكلەش ئىمكانىيىتى بار. دەرۋەقە، ھازىر كانادا پارلامېنتىدا كۆرۈلىۋاتقان مەجبۇرى ئەمگەك بىلەن مۇناسىۋەتلىك ئۈچ قانۇن لاھىيىسى بار. S-204 نومۇرلۇق قانۇن لاھىيىسى پارلامېنت ئەزاسى Leo Hausakos تەرىپىدىن ئوتتۇرىغا قويۇلغان بولۇپ، تاموژنا بېجى قانۇنىغا تۈزىتىش كىرگۈزۈپ ئۇيغۇر

[1] Letter to Canada Border Services Agency, November 24, 2020.

[2] Email response to David Matas, January 13, 2021.

رايونىدا ئىشلەپچىقىرىلغان پۈتۈنماللارنى ئۇيغۇر مەجبۇرى ئەمگەك ئارقىلىق ئىشلەپچىقىرىلغانلىقى ئۈچۈن چەكلەش ئىمكانىيىتى بېرىدۇ.

بۇنىڭغا ئوخشاش قەدەملەرنى ئېتىش مۇمكىنچىلىكى باشقا دۆلەتلەردىمۇ بار. بولۇپمۇ مەجبۇرى ئەمگەك ئارقىلىق ياسالغان ماللارنى ئىمپورت قىلىشنى چەكلىگەن دۆلەتلەردە، ئالاقىدار قانۇنلار ئارقىلىق ئۇيغۇر رايونىدىن ئىمپورت قىلىنغان ماللارنىڭ ھەممىسى مەجبۇرى ئەمگەك بىلەن چېتىشلىق دېگەن پەرەزنى يولغا قويۇشنى تەلەپ قىلىشقا بولىدۇ. ئەگەر مەغلۇپ بولسا، ئەدلىيىلىك قايتا قاراپ چىقىشقا ئىلتىماس قىلىش ياكى يېڭى قانۇن لاھىيىلىرىنى ئوتتۇرىغا قويۇش ئۈچۈن تىرىشىشقا بولىدۇ. بۇ ھەقتە ھەر ۋاقىت شۇ دۆلەت ئىچىدىكى ئادۋوكاتلاردىن مەسلىھەت ئېلىش كېرەك.

ئىچكى ئورگانلارنى مەجبۇرى كۆچۈرۈش

خىتاي ھۆكۈمىتىنىڭ ئۇيغۇرلارنىڭ ئىچكى ئورگانلىرىنى مەجبۇرى كۆچۈرگەنلىكى ھەققىدە دەلىل بار ۋە خىتاي سوت مەھكىمىسى ئىچكى ئورگانلارنى مەجبۇرى كۆچۈرۈش ئىنسانىيەتكە قارشى جىنايەت تەشكىل قىلىدۇ دەپ يەكۈن چىقارغان.[3]

223-S لاھىيىسى، جىنايى ئىشلار قانۇنىغا (Criminal Code) ۋە كۆچمەنلەر ۋە مۇساپىرلارنى قوغداش قانۇنى (Immigration and Refugee Protection Act) (ئادەم ئورگانلىرىنى ئېلىپ-سېتىش) غا تۈزىتىش كىرگۈزۈشنى(Amend) مەقسەت قىلغان قانۇن لاھىيىسى بولۇپ، مەجبۇرىي ئىچكى ئەزالارنى يىغىۋېلىش مەسىلىسىنى كونتېرتىپكە ئېلىپ كېلىش ئۈچۈن سۇنۇلدى. بۇ قانۇن لاھىيىسى جىنايى ئىشلار قانۇنىغا تۈزىتىش كىرگۈزۈپ، ئەزالارنى مەجبۇرىي يىغىۋېلىشقا مۇناسىۋەتلىك يېڭى جىنايەتلەرنى قانۇن دائىرىسىگە ئېلىپ كىرىدۇ. شۇنىڭ بىلەن بىر ۋاقىتتا كۆچمەنلەر ۋە مۇساپىرلارنى قوغداش قانۇنىغا تۈزىتىش كىرگۈزۈپ، دائىملىق ئاھالە ياكى

[3] The Independent Tribunal into Forced Organ Harvesting from Prisoners of Conscience in China, Final Judgment & Summary – 2019, https://chinatribunal.com/wp-content/uploads/2019/07/ChinaTribunal_-SummaryJudgment_17June2019.pdf.

چەتئەللىكلەرنىڭ بۇ خىل ئىش ھەرىكەتلەر بىلەن شۇغۇللانسا كاناداغا قوبۇل قىلىنماسلىقىنى تەشەببۇس قىلىدۇ.[1] بۇ قانۇن لاھىيىسى 2021-يىلى 9-دېكابىر كېڭەش پالاتاسى(Senate) تەرىپىدىن تەستىقلاندى ۋە 2021-يىلى 16-دېكابىر ئاۋام پالاتاسىدا(House) تۇنجى قېتىم ئوقۇلدى. بۇ قانۇن لايىھىسىنىڭ ئوخشىمىغان نۇسخىلىرى بۇرۇنقى بىر مەزگىلدە ئاۋام پالاتاسى ۋە كېڭەش پالاتاسىنىڭ بىردەك قوللىشىغا ئېرىشكەن ئىدى. شۇڭلاشقا بۇ قانۇن لايىھىسىنىڭ ماقۇللىنىشىدىن ئۈمىد بار.

مەجبۇرى ئېچكى ئورگان كۆچۈرۈش قىلمىشلىرىنى جازالايدىغان ئوخشاش خىلدىكى يەرلىك قانۇن لاھىيىلىرى باشقا دۆلەتلەردىمۇ تەشەببۇس قىلىنىشى كېرەك ۋە قوبۇل قىلىنىش ئېھتىماللىقى بار. دۆلەت ئېچىدىكى ئادۋۇكاتلاردىن پىكىر ئېلىش كېرەك.

ئۇيغۇر پاناھلانغۇچىلار

ئۇيغۇر كىشىلىك ھوقۇق قۇرۇلۇشى(UHRP) ۋە Oxus ئوتتۇرا ئاسىيا تەتقىقات جەمئىيتىنىڭ بايقىشىچە خىتاي كومۇنىستىك پارتىيىسىنىڭ ئۇنلىغان دۆلەتتە چېگرا ھالقىغان باستۇرۇش قىلمىشلىرى (Transnational Repression)بار بولۇپ، بۇ قىلمىشلار خىتاي سىرتىدا ئولتۇراقلاشقان ئۇيغۇرلارنى تۇتۇش ۋە خىتايغا قايتۇرۇشقا مەجبۇرلاش قاتارلىقلارنى ئۆز ئىچىگە ئالىدۇ.[2] بىخەتەر بولمىغان دۆلەتلەردە ياشاۋاتقان ئۇيغۇر نوپۇسى كانادا قاتارلىق دېموكراتىك دۆلەتلەر تەرىپىدىن قوغدىلىشى كېرەك.

قايتۇرۇپ بەرمەسلىك پرىنسىپىنى، ب د ت مۇساپىرلار مەھكىمىسى (UNHCR) «خەلقئارالىق مۇساپىرلارنى قوغداشنىڭ ئۇل تېشى»[3] دەپ تەسۋىرلىگەن.

[1] Bill S-223, An Act to amend the Criminal Code and the Immigration and Refugee Protection Act (trafficking in human organs), section 2, https://www.parl.ca/DocumentViewer/en/44-1/bill/S-223/third-reading.

[2] No Space Left to Run: China's Transnational Repression of Uyghurs, Uyghur Human Rights Project and Oxus Society for Central Asian Affairs, June 2021, available at: https://oxussociety.org/wp-content/uploads/2021/06/transnational-repression_final_2021-06-24-1.pdf.

[3] Advisory Opinion on the Extraterritorial Application of Non-Refoulement Obligations under

بۇ پرىنسىپ، مۇساپىرلار ۋە پاناھلىق تىلىگۈچىلەرنى «بىۋاسىتە ياكى ۋاسىتىلىق ھالدا ئۇلارنىڭ ھاياتى ياكى ئەركىنلىكى خەتەرگە ئۇچرايدىغان جايغا» [4]قايتۇرماسلىق كېرەكلىكىنى تەكىتلەيدۇ. بىرلەشكەن دۆلەتلەر تەشكىلاتى مۇساپىرلار مەھكىمىسى قايتۇرۇپ بەرمەسلىك پرىنسىپىنى ئەنئەنىۋى خەلقئارا قانۇننىڭ بىر قىسمى دەپ قارايدۇ ، يەنى ئۇ بارلىق دۆلەتلەر ئۈچۈن چەكلەش كۈچىگە ئىگە.[5]

شۇڭلاشقا، مىسىر، تايلاند، مالايسىيا، قىرغىزىستان، پاكىستان، ئافغانىستان، قازاقىستان، كامبودژا، تۈركىيە ۋە بىرما قاتارلىق دۆلەتلەر ئۇيغۇرلارنى خىتايغا مەجبۇرى قايتۇرغىنىدا، خەلقئارالىق قانۇنىي مەجبۇرىيىتىگە خىلاپلىق قىلغان بولىدۇ. بۇنىڭدىن سىرت، كانادا ياكى ئامېرىكا قاتارلىق ئەركىن دېموكراتىك دۆلەتلەر ئۇيغۇرلارنى يوقۇرىدىكى دۆلەتلەرنىڭ بىرىگە قايتۇرۇپ بەرمەكچى بولسا، كانادا ۋە ئامېرىكىنىڭمۇ خەلقئارالىق قانۇنىي مەجبۇرىيىتىگە خىلاپلىق قىلغانلىقىدىن دېرەك بېرىدۇ. چۈنكى ئۇيغۇرلارنى خىتايغا قايتۇرۇش ئېھتىماللىقى بولغان دۆلەتلەرگە ئۇيغۇر پاناھلىق تىلىگۈچىلەر قايتۇرۇلغىنىدا، بۇ، پاناھلىق تىلىگۈچىلەرنى ۋاسىتىلىق ھالدا«ھاياتى ياكى ئەركىنلىكى خەتەرگە ئۇچرايدىغان جايغا»[6]، يەنى خىتايغا قايتۇرۇلۇشىغا سەۋەبچى بولغان بولىدۇ. **بۇ خەلقئارالىق قانۇننى بارلىق ئۇيغۇر پائالىيەتچىلىرى بىلىشى كېرەك، شۇنداق بولغاندا ئۇيغۇرلارنىڭ چېگرادىن قوغلاپ چىقىرىلىشىنىڭ ئالدىنى ئېلىشقا ۋە توختىتىشقا بولىدۇ.**

ئۇنىڭدىن باشقا ، قايتا يەرلەشتۈرۈشنى ئاكتىپلىق بىلەن يولغا قويۇش كېرەك. كانادادا بۇنى بىر قانچە جەھەتتىن ئەمەلىيلەشتۈرگىلى بولىدۇ. ھازىرچە، پاناھلىق تىلىگۈچى، قانۇنلۇق راسچوت قىلىش سالاھىيىتىگە ئىگە بىر گۇرۇپپا تەرىپىدىن قوللاش كېلىشىمگە ئىگە بولغاندىن سىرت، ب د

the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol, UNHCR, https://www.unhcr.org/4d9486929.pdf.

[4] Ibid at page 3.

[5] Ibid at page 7.

[6] Ibid at page 3.

ت مۇساپىرلار مەھكىمىسىگە ئوخشاش يەرلىشىش ۋاكالەتچىلىرى تەرىپىدىن تەۋسىيە قىلىنىشى كېرەك. بۇ كەڭ دائىرىلىك مەسىلە يارىتىدۇ چۈنكى پاناھلىق تىلىگۈچىلەر، بولۇپمۇ سىياسىي پاناھلىق تىلىگۈچىلەر ئىنتايىن ئاجىز بولۇپ، مۇساپىرلار مەھكىمىسىنىڭ سالاھىيىتىگە ئېرىشىشى ئىنتايىن تەسكە توختايدۇ. بۇ شەرت چوقۇم قالدۇرۇلىشى كېرەك.

كانادادا قىلىشقا تېگىشلىك يەنە بىر ئاددىي ۋە روشەن ئۆزگەرتىش: قوللاش كېلىشىمى(Sponsorship Agreement) بارلار ئۈچۈن مەۋجۇت بولغان سان چەكلىمىسىنى كېڭەيتىش، ئېلىۋېتىش ياكى مەلۇم بىر گۇرۇپپا ئۈچۈن ئەمەلدىن قالغانلىقىنى جاكارلاشتۇر. ياردەم بېرىش كېلىشىمىنىڭ ئىگىدارچىلىقىدا سان چەكلىمىسىنىڭ بولۇشى تۈزىتىشكە تېگىشلىك يەنە بىر مۇھىم مەسىلە. چۈنكى، سان چەكلىمىسىنىڭ بولۇشى ياردەم قىلىشقا قۇربى يەتسىمۇ چەكلىملەر تۈپەيلى ئۇيغۇر ۋە باشقا پاناھلىق تىلىگۈچىلەرگە ياردەم قىلالمايۋاتقان كانادالىقلارنى ئۈمىدسىزلەندۈرىۋاتىدۇ.

كانادا يوقۇرىدىكى مەسىلىلەرنى ھەل قىلىپ ئۇيغۇر پاناھلىق تىلىگۈچىلارنىڭ كاناداغا كېلىشىنى ئورۇنلاشتۇرۇشى كېرەك. كانادا يەنە، تېخىمۇ قاراتمىلىق ھالدا ئافغان ۋە ئۇكرائىنالىق پاناھلىق تىلىگۈچىلەرگە ياراتقىنىدەك ئالاھىدە كەڭچىلىك ياكى ئىستىسنالارنى ئۇيغۇرلار ئۈچۈنمۇ يارىتىپ بېرىشى كېرەك.

بۇلارنى قىلىش ئۈچۈن يېڭى قانۇن لاھىيىلىرىگە ئېھتىياج يوق. چۈنكى كانادا بۇ خىل تۈزۈلمىلەرنى ئاددىي بىر سىياسىي مەسىلە سۈپىتىدە ھەل قىلالايدۇ. ئەلۋەتتە، يوقۇرىدىكى مەسىلىلەرنىڭ بىرى ياكى كۆپ سانلىقىنى يېڭى قانۇن لاھىيىلىرىنىڭ ماقۇللىنىشى ئارقىلىق قاچانلا بولسا ھەل قىلغىلى بولىدۇ.

يوقۇرىدا دېيىلگەنلەرنىڭ كۆپىنچىسىنى باشقا دۆلەتلەرگە تەدبىقلاش مۇمكىن. شۇ دۆلەت ئىچىدىكى ئادۋوكاتلار بىلەن ئالاقىلىشىش كېرەك.

Kyrgyzstan, Pakistan, Afghanistan, Kazakhstan, Cambodia, Turkey, and Myanmar – deports Uyghurs to China, they are in breach of their international legal obligations. It also means that if liberal democracies such as Canada or the U.S. were to deport Uyghurs back to one of those countries, they may be in breach of their international legal obligations as well, because this would be, indirectly, sending the asylum-seeker(s) back "to a place where their lives or freedom would be in danger".[1] **This international law should be known by all Uyghur activists so that it can be used, as appropriate, to place pressure to stop deportations.**

Further, resettlements should be actively pursued. In Canada, this can be accomplished, practically, in a number of ways. Presently, other than for refugees sponsored by a constituent group of a sponsorship agreement holder, an asylum-seeker needs a referral from a settlement agency like the UNHCR. This is a broader problem, as in many cases, asylum seekers in vulnerable positions cannot feasibly obtain UNHCR status. This requirement should be waived.

Another simple and obvious reform is for Canada to expand the numerical cap that exists for sponsorship agreement holders, remove it, or declare that it no longer exists for a particular group. The current numerical cap on sponsorship agreement holders is another broader problem that merits reform, as it frustrates the generosity of Canadians, and impacts Uyghurs as well as other asylum-seekers.

Canada can and should fix the above problems to facilitate entry of Uyghur refugees to Canada. Canada can also, specifically, create a special or exceptional stream for Uyghur refugees, as it did for Afghani and now Ukrainian asylum-seekers.

None of this should even require novel legislation, as Canada can do much of this as a simple matter of policy. Of course, novel legislation can always be passed to mandate one or more of the above reforms or avenues.

Much of this may be applicable in other countries. Consultations should be conducted with local lawyers.

[1] *Ibid* at page 3.

Bill S-223, An Act to amend the Criminal Code and the Immigration and Refugee Protection Act (trafficking in human organs) was proposed to address forced organ harvesting. It would amend the Criminal Code to create new offences in relation to forced organ harvesting, and it would amend the Immigration and Refugee Protection Act to provide that a permanent resident or foreign national would become inadmissible to Canada if they engaged in any such activities.[4] Bill S-223 passed the Senate on December 9, 2021 and had its first reading at the House of Commons on December 16, 2021. Different versions of the bill had previously received unanimous support from both the House of Commons and the Senate, and this bill is expected to pass.

Similar domestic legislation to combat forced organ harvesting can and should be pursued in other countries. Local lawyers should be consulted.

Uyghur Refugees

As found by the Uyghur Human Rights Project (UHRP) and the Oxus Society for Central Asian Affairs, the CCP is engaged in transnational repression across dozens of countries, and these efforts include CCP efforts to have Uyghurs located outside of China detained and deported back to Chinese custody.[5] These populations of Uyghurs, in unsafe third countries, should be protected by Canada and by other liberal democracies.

The principle of non-refoulement has been described by the UN Refugee Agency (UNHCR) as "the cornerstone of international refugee protection".[6] This is the principle that refugees and asylum-seekers should not be sent back "directly or indirectly, to a place where their lives or freedoms would be in danger".[7] The UNHCR considers the principle of non-refoulement as part of customary international law, meaning it is binding on all states.[8]

As a result, when any of these countries – which may include Egypt, Thailand, Malaysia,

[4] Bill S-223, An Act to amend the Criminal Code and the Immigration and Refugee Protection Act (trafficking in human organs), section 2, https://www.parl.ca/DocumentViewer/en/44-1/bill/S-223/third-reading.

[5] *No Space Left to Run: China's Transnational Repression of Uyghurs,* Uyghur Human Rights Project and Oxus Society for Central Asian Affairs, June 2021, available at: https://oxussociety.org/wp-content/uploads/2021/06/transnational-repression_final_2021-06-24-1.pdf.

[6] Advisory Opinion on the Extraterritorial Application of Non-Refoulement Obligations under the 1951 Convention relating to the Status of Refugees and its 1967 Protocol, UNHCR, https://www.unhcr.org/4d9486929.pdf.

[7] *Ibid* at page 3.

[8] *Ibid* at page 7.

On November 24, 2020, a group of lawyers and advocates wrote to CBSA with a request that they "prohibit the import of all goods produced in Xinjiang on the basis that, absent clear and convincing evidence to the contrary, those goods have been produced wholly or in part by forced labour".[1] On January 13, 2021, CBSA replied by email and stated that "the Customs Tariff does not provide the authority [to do that]" and that this would require novel legislation.[2] Lawyer David Matas then filed an application for judicial review in Federal Court of Canada, on behalf of the applicants, asking the Court to rule that the imposition of such a presumption *is* something that the CBSA is presently authorized to do, pursuant to the relevant provisions of the Customs Tariff. URAP intervened in the court case, represented by the author. The hearing date in Federal Court was December 6, 2021. We received a negative judgment on April 5, 2022. The applicants intend to appeal, and URAP intends to act as an intervener again.

If the CBSA remains unwilling to institute the requested presumption, novel legislation can be passed to mandate the imposition of such a presumption. In fact, there are presently three forced labour bills under consideration in Canadian Parliament. Bill S-204, introduced by Senator Leo Housakos, would amend the Customs Tariff to prohibit the importation of any and all goods produced in the Uyghur region on the basis that they are produced using Uyghur forced labour.

Similar steps as these may be available in other countries. Particularly in countries that already prohibit the importation of goods made with forced labour, groups can write to government asking for the imposition of a presumption that goods from the Uyghur region are produced using forced labour. If that fails, judicial review may be sought, if such a remedy is available. Legislation may also be pursued. Consultations should always be undertaken with local lawyers.

<u>Forced Organ Harvesting</u>

There is evidence that the government of China is forcibly harvesting organs from Uyghurs, and the China Tribunal has concluded that forced organ harvesting constitutes crimes against humanity.[3]

---

[1] Letter to Canada Border Services Agency, November 24, 2020.

[2] Email response to David Matas, January 13, 2021.

[3] The Independent Tribunal into Forced Organ Harvesting from Prisoners of Conscience in China, Final Judgment & Summary – 2019, https://chinatribunal.com/wp-content/uploads/2019/07/ChinaTribunal_-SummaryJudgment_17June2019.pdf.

China is not a party to the Rome Statute, and so initiating international criminal prosecutions at the International Criminal Court (ICC) will be a challenge. However, the ICC is not the only body that may prosecute individuals for crimes against humanity, war crimes and genocide. Many countries can prosecute individuals in their domestic legal systems for these crimes and other *jus cogens* norms[5], even when there is no link between the activity and the state. In other words, there exists universal jurisdiction for these crimes that enables these crimes to be tried (almost) anywhere.

The exercise of universal jurisdiction, and its requirements, depends on the particulars of each country's domestic legislation. In Canada, the Crimes Against Humanity and War Crimes Act permits Canadian courts to prosecute crimes against humanity, war crimes, and genocide that occurred outside of Canada, so long as the individual to be prosecuted is a Canadian citizen, resident, or visitor. Further, heads of state and other high-ranking officials are immune from domestic criminal jurisdiction.

Multiple credible bodies have already found that a genocide is being committed against the Uyghurs. There is also substantial evidence that crimes against humanity are occurring. As a result, **perpetrators that end up in Canada, even as visitors, may be prosecutable for these crimes and tried criminally in Canadian courts.**

Some domestic systems may even permit universal jurisdiction prosecutions without the perpetrator's physical presence in the country. This would require consultations with local lawyers.

(7) NOVEL LEGISLATION AND POLICY CHANGES

Forced Labour

Another step that countries can take domestically, to specifically tackle Uyghur forced labour, is to institute a presumption that goods from the Uyghur region are produced using forced labour. The U.S. has already done this. In Canada, we have argued that instituting such a presumption is something that the Canada Border Services Agency (CBSA) is already permitted to do, pursuant to the existing provisions of the Customs Tariff.

---

[5] Jus cogens norms are norms that are fundamental in international law; these are the norms from which no derogation is permitted. Jus cogens norms include slavery, piracy, torture, crimes against humanity, war crimes, and genocide.

multinational corporations. The Australian Strategic Policy Institute (ASPI) found that 27 factories across nine Chinese provinces use Uyghur forced labour, and that the supply chains of 82 corporations are implicated, including Nike, Zara, and Apple.[1] Since the ASPI report was released, additional companies have been exposed.[2] According to the Coalition to End Forced Labour in the Uyghur Region, there are over seventeen global industries implicated in Uyghur forced labour, including the garment industry, the tomato industry, solar, mining, and tech.[3]

Use of forced or compulsory labour is prohibited in international law, including by the terms of the Forced Labour Convention of 1930, the Protocol of 2014 to the Forced Labour Convention, and the Abolition of Forced Labour Convention of 1957. Further, the prohibition against slavery is a *jus cogens* norm: a fundamental norm of international law that is binding on all states and from which no derogation is permitted.

These companies can be sued for damages for their breaches of the law. In Canada, such a suit would rely on the precedent set by *Nevsun Resources Ltd. v. Araya,* a Supreme Court of Canada case from 2020. In *Nevsun*, the court ruled that Canadian corporations are bound by customary international law, including *jus cogens* norms, as it automatically forms part of Canadian law (absent legislation to the contrary).[4] The plaintiffs in the case were victims of forced labour in Eritrea, and they sued Nevsun Resources Ltd., a Vancouver-based mining company, in tort for damages. The mine where the plaintiffs were forced to work was owned by a corporation that was in turn owned by Nevsun.

In the United States, civil lawsuits could be brought against companies using the Trafficking Victims Protection Reauthorization Act (TVPRA).

There may be similar precedents or legislations that permit civil lawsuits against companies in other jurisdictions. This should involve consultations with local lawyers.

(6) CRIMINAL PROSECUTIONS USING UNIVERSAL JURISDICTION

[1] Vicky Xiuzhong Xu et al, "Uyghurs for Sale", *Australian Strategic Policy Institute*, February 2020, https://www.aspi.org.au/report/uyghurs-sale.

[2] See for example, The Star's exposing of Costco Canada as being implicated in Uyghur forced labour: https://www.thestar.com/news/investigations/2021/01/22/was-your-fridge-made-with-forced-labour-these-canadian-companies-are-importing-goods-from-chinese-factories-accused-of-serious-human-rights-abuses.html.

[3] See: https://enduyghurforcedlabour.org/.

[4] *Nevsun Resources Ltd. v. Araya,* 2020 SCC 5.

In countries without Magnitsky or Magnitsky-style legislation, civil society should lobby their governments to pass such legislation.

In all countries, civil society should lobby their governments to pass legislation permitting the sale of assets and their use to compensate victims, as has recently been proposed in Canada.

(5) CIVIL LAWSUITS

Against the Chinese Government

The major hurdle to advancing a civil lawsuit – in Canada or likely anywhere else – against the Chinese government, is overcoming the general principle of sovereign immunity. This is the principle that foreign states are generally immune from the jurisdiction of domestic courts. In Canada as well as the U.S., no foreign state can be sued in domestic court unless the situation fits into one of a handful of specific, limited exceptions.[3]

The one exception to sovereign immunity that might narrowly apply is the harm or personal injury exception, which provides that states do not have immunity for death, injury, or property damage that occurs in Canada or the U.S., as the case may be.

Use of this exception requires that the injury or damage occurred domestically (not abroad), which makes it unavailable for the vast majority of crimes committed by China against Uyghurs. **However, the possibility of such a civil lawsuit should be kept in mind for cases where injury or damage occurs domestically due to an instance or instances of transnational repression.** Of course, any claims for harm must still also meet the other tort law requirements, including that the action "proximately caused" the injury. This would require analysis on a case-by-case basis.

Against Corporations

There is significant evidence of Uyghur forced labour. Uyghur men and women are forcibly transferred, by government, to cotton fields and factories and compelled to work under horrible conditions. Human rights groups have documented this use of Uyghur forced labour across several Chinese provinces, as well as the complicity of dozens of

[3] State Immunity Act, RSC 1985, c. S-18 (Canada); Foreign Sovereign Immunities Act, 28 U.S.C. 1605 (United States).

DOMESTIC AVENUES

(4) TARGETED SANCTIONS

Domestic governments like Canada (and any other government with a Magnitsky Act or a Magnitsky-style act) can impose targeted sanctions on Chinese individuals and entities complicit in atrocities committed against Uyghurs. Magnitsky acts generally allow for the imposition of sanctions on officials of foreign states who have engaged in significant corruption or gross violations of internationally recognized human rights. Sanctions can include property-blocking sanctions and visa restrictions, so that individuals sanctioned under the law may have their assets frozen and visas (if any) revoked. In Canada, there is also new proposed legislation that would permit Canada to sell off assets of these perpetrators and use proceeds to compensate victims.[1]

Magnitsky acts exist in Canada, the United States, the United Kingdom, the European Union, Estonia, Lithuania, Latvia, Gibraltar, Jersey, and Kosovo. Other countries including Australia are contemplating passing a Magnitsky act. Even in countries without a Magnitsky act, they may have other legislation that permits the imposition of similar sanctions on CCP officials.

In March 2021, Canada, the EU, the UK and the US all imposed sanctions on four individuals and one entity responsible for atrocities committed against the Uyghurs.[2] The listed individuals were ZHU Hailun, WANG Junzheng, WANG Mingshan, and CHEN Mingguo. The listed entity was Xinjiang Production and Construction Corps Public Security Bureau.

This list has been enlarged in the US, but more should be sanctioned everywhere. **Civil society can and should submit names, with as much evidence as possible, to the sanctions divisions of their domestic governments, and ask for them to be sanctioned.**

For the Canadian context, a useful submission template can be found here. For the United States, a useful submission template can be found here. For the United Kingdom, a useful submission template can be found here.

[1] Steven Chase, "Canada giving itself power to turn over sanctioned Russian assets to Uktraine", *The Globe and Mail,* April 26, 2022, https://www.theglobeandmail.com/canada/article-canada-giving-itself-power-to-pay-out-compensation-from-sanctioned/.

[2] Special Economic Measures (People's Republic of China) Regulations, SOR/2021-49.

opinion and expression

g) Special Rapporteur on the rights to freedom of peaceful assembly and of association

h) Special Rapporteur on the right of everyone to the enjoyment of the highest attainable standard of physical and mental health

i) Special Rapporteur on the situation of human rights defenders

j) Special Rapporteur on the rights of indigenous peoples

k) Special Rapporteur on the right to privacy

l) Special Rapporteur on freedom of religion or belief

m) Special Rapporteur on contemporary forms of slavery, including its causes and its consequences

n) Special Rapporteur on the promotion and protection of human rights and fundamental freedoms while countering terrorism

o) Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment or punishment

p) Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences

q) Working Group on discrimination against women and girls

Human Rights Council

Complaints of human rights violations can be lodged with the HRC. Any individual, group, or non-governmental organization can submit a complaint to the HRC, by email (CP@ohchr.org), fax (41 22 917 90 11), or mail (Complaint Procedure Unit, Human Rights Council Branch, Office of the United Nations High Commissioner for Human Rights, United Nations Office at Geneva, CH-1211 Geneva 10, Switzerland). The complaint form can be found online by clicking here.

HRC can pass a condemnatory resolution or establish a commission of inquiry. In addition, any country can deliver an oral statement to the HRC, whether that country is a member of the council or not. The difficulty is that the HRC may only be an option in theory. China's position may, in effect, preclude action. However, it is noteworthy that the U.N. General Assembly recently voted to suspend Russia from the HRC in response to its invasion of Ukraine.[1] If China were to be similarly suspended, this avenue may be open not just in theory but in practice.

[1] UN Affairs, "UN General Assembly votes to suspend Russia from the Human Rights Council," *United Nations*, April 7, 2022, https://news.un.org/en/story/2022/04/1115782.

ternational law, which means that if asked again, the ICJ would be free to decide differently. If they find China's reservations invalid, the ICJ could hear the case.

Seeking an advisory opinion

Alternatively, the ICJ could provide an advisory opinion, which does not require states' consent. An advisory opinion need only be referred to the ICJ by a U.N. organ or body authorized to do so. An advisory opinion is not binding, but it often carries persuasive weight. A major hurdle would be to get the necessary votes in the U.N. General Assembly or other authorized U.N. organ or agency. This may prove difficult with China's influence at the United Nations.

(3) U.N. HUMAN RIGHTS BODIES

Violations of internationally recognized human rights can be brought to the various U.N. human rights bodies. These include the special procedures and the U.N. Human Rights Council (HRC).

Special Procedures

Complaints of human rights breaches may be lodged with the special procedures. The special procedures are either special rapporteurs or working groups, and they are comprised of international human rights experts with mandates to advise and report on human rights from either a thematic or a country-specific perspective. They can act on individual cases of reported violations, conduct annual studies, undertake country visits, and engage in advocacy. Any individual or group can submit a complaint to special procedures online by clicking here. Communications may also be sent by mail, to: OHCHR-UNOG, 8-14 Avenue de la Paix, 1211 Geneve 10, Switzerland. Several special procedures have mandates that may be relevant, and these can and should be engaged:

a) Working Group on Arbitrary Detention
b) Working Group on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises
c) Special Rapporteur in the field of cultural rights
d) Working Group on Enforced or Involuntary Disappearances
e) Special Rapporteur on extrajudicial, summary or arbitrary executions
f) Special Rapporteur on the promotion and protection of the right to freedom of

(2) INTERNATIONAL COURT OF JUSTICE

The International Court of Justice (ICJ) is the principal judicial organ of the United Nations. Its role is to settle international legal disputes between states. Generally, the ICJ cannot make a binding ruling unless both states to the dispute agree that the ICJ shall settle the dispute. However, states do not always have to provide consent on a case-by-case basis; states may consent to have disputes adjudicated by the ICJ in advance, for example, by signing onto a treaty that says so.

Relying on human rights treaties

Both the UN Genocide Convention, and the Convention Against Torture, contain provisions that provide that disputes shall be submitted to the ICJ. Therefore, by ratifying those treaties, states parties to those treaties consent in advance to the ICJ's jurisdiction over disputes.

China is a state party to both the Genocide Convention and the Convention Against Torture. However, China has made reservations under both those treaties, declaring that it does not consent to the ICJ's jurisdiction over disputes.

These reservations might be challengeable. Reservations are invalid if they are contrary to the object and purpose of the treaty. A state party may bring a dispute against the Chinese government for its violations of the Genocide Convention and/or the Convention Against Torture, and ask the ICJ to conclude that the Chinese government's reservation(s) are invalid for this reason. The ICJ examined this question previously in a case between the Democratic Republic of the Congo (DRC) and Rwanda. DRC contended that Rwanda's reservation was invalid.[5] Although the Court disagreed[6], a strong dissenting opinion was provided by Judge Koroma,[7] and there is no concept of *stare decisis* in in-

ICC. First is by state referral (whereby a state party to the Rome Statute asks the Prosecutor to look into a situation). Second is on the Prosecutor's own initiative (proprio motu). Third is via UN Security Council referral. Following the conclusion of a preliminary examination, the Office of the Prosecutor may open an investigation. If the preliminary examination is initiated in the first or second way, the alleged crimes must have occurred on the territory of a state party or by state party nationals. Further, if the preliminary examination is initiated the second way, the prosecutor must obtain confirmation from the Chambers to proceed into an investigation following the preliminary examination. This is an extra step that is not required if there is a state party referral.

[5] Case Concerning Armed Activities on the Territory of the Congo (New Application: 2002) (Democratic Republic of the Congo v. Rwanda), International Court of Justice, 3 February 2006, available at: https://www.icj-cij.org/public/files/case-related/126/126-20060203-JUD-01-00-EN.pdf

[6] *Ibid* at paras 66-70.

[7] Dissenting Opinion of Judge Koroma at para 12, available at: https://www.legal-tools.org/doc/34abef/pdf.

committed by the CCP against the Uyghurs. This may expose Chinese officials to possible prosecution at the International Criminal Court (ICC). The major hurdle is jurisdictional, because China is not a state party to the Rome Statute.

Absent a referral from the U.N. Security Council, the ICC can generally only investigate crimes that occur in the territory of a state party, or crimes committed by state party nationals.

However, using the precedent of the Myanmar/Bangladesh case, certain crimes could be framed as having occurred, in part, in the territories of states parties. In the Myanmar/ Bangladesh case, the ICC considered whether it had jurisdiction to investigate the alleged deportation of members of the Rohingya people from Myanmar (not a state party) to Bangladesh (a state party). The Court held that it may assert jurisdiction "if at least one element of a crime within the jurisdiction of the Court or part of such a crime is committed on the territory of a State Party of the Statute".[1] It found that for deportation from one state to another, the crime occurred on both territories, so the Court could investigate.

This precedent has already been used in the Uyghur context. UK Barrister Rodney Dixon QC submitted a communication asking the Office of the Prosecutor (OTP) to investigate the forcible transfer of Uyghurs from Cambodia and Tajikistan (state parties to the Rome Statute) to China.

In a December 2020 Report on Preliminary Examination Activities put out by the OTP, they responded to Dixon's communication and stated that, based on the evidence received until that point, the conduct alleged did not appear to amount to the crime against humanity of deportation.[2] However, since this decision was issued, Dixon communicated to the Prosecutor's office a request for reconsideration based on new facts or evidence.[3] Presumably, his team is now collecting and submitting further evidence.

Although Dixon is already working on this, other lawyers and non-profit organizations may offer to assist. There may also be a role for states to play – because if a state formally refers the situation to ICC, the process becomes expedited.[4]

---

[1] *Decision on the Prosecution Request for a Ruling on Jurisdiction under Article 19(3) of the Statute,* 01/18, Pre-Trial Chamber I (2019 September 6) (International Criminal Court) at para 64 [Myanmar/Bangladesh Article 19 Decision].

[2] Report on Preliminary Examination Activities 2020, The Office of the Prosecutor, International Criminal Court, available at https://www.icc-cpi.int/sites/default/files/itemsDocuments/2020-PE/2020-pe-report-eng.pdf.

[3] *Ibid* at page 20.

[4] There are three ways for a preliminary examination to be launched by the Office of the Prosecutor at the

INTRODUCTION

Numerous crimes and abuses are being committed against the Uyghurs in East Turkestan by the Chinese Communist Party (CCP). There is pervasive surveillance; massive arbitrary detentions; widespread physical and sexual torture; forced sterilization of Uyghur women; forced organ harvesting; other killings; forced labour; and transnational repression. The crimes committed against the Uyghurs have been found to amount to genocide pursuant to the 1948 U.N. Genocide Convention. On December 9, 2021, the Uyghur Tribunal, which was chaired by Sir Geoffrey Nice, Q.C., released its final judgement in which it found that the People's Republic of China had committed genocide against the Uyghurs within the meaning of the Genocide Convention.

These crimes are in breach of China's legal obligations. But the obligations under international law are not solely on China. Every other state party to the U.N. Genocide Convention has also undertaken to prevent and to punish genocide. All these states therefore not only have a moral obligation to take action to combat the Uyghur genocide, but also a legal one.

What can be done? Every viable option should be pursued. This report examines and outlines the following options for action in both international and domestic arenas:

1. International Criminal Court
2. International Court of Justice
3. Engaging the various U.N. human rights mechanisms
4. Using domestic legal systems to impose targeted sanctions
5. Engaging in civil lawsuits
6. Criminally prosecuting perpetrators using universal jurisdiction laws
7. Passing novel legislation

These options will be discussed in this training, split up into two categories. Options (1)-(3) are *international avenues.* Options (4)-(7) are *domestic avenues.*

INTERNATIONAL AVENUES

(1) INTERNATIONAL CRIMINAL COURT

Chinese actions with respect to the Uyghur population have been found to constitute genocide. Further, there is substantial evidence of numerous crimes against humanity

Sarah Teich is an international human rights lawyer based in Toronto, Canada. She advises various organizations including Uyghur Rights Advocacy Project, World Uyghur Congress, Canadian Security Research Group, Tamil Rights Group, United Tegaru Canada, the Association of Families of Flight PS752 Victims, and the Canadian Coalition Against Terror, focusing on helping them to utilize domestic, foreign, and international mechanisms to seek justice and accountability for atrocity crimes and human rights abuses committed by state and non-state actors around the world. Sarah holds a Juris Doctor degree from the University of Toronto, an M.A. (magna cum laude) in Counter-Terrorism from Reichman University, and undergraduate degrees in Psychology and Sociology from McGill University. She also studied law at the National University of Singapore and has worked on classified projects at the International Criminal Court in The Hague. She is a Senior Fellow at the Macdonald-Laurier Institute and a director of the International Tamil Refugee Assistance Network.

Canadian Security
RESEARCH GROUP

UYGHUR RIGHTS ADVOCACY PROJECT

10 MLI
A DECADE OF TRUE NORTH IN CANADIAN PUBLIC POLICY

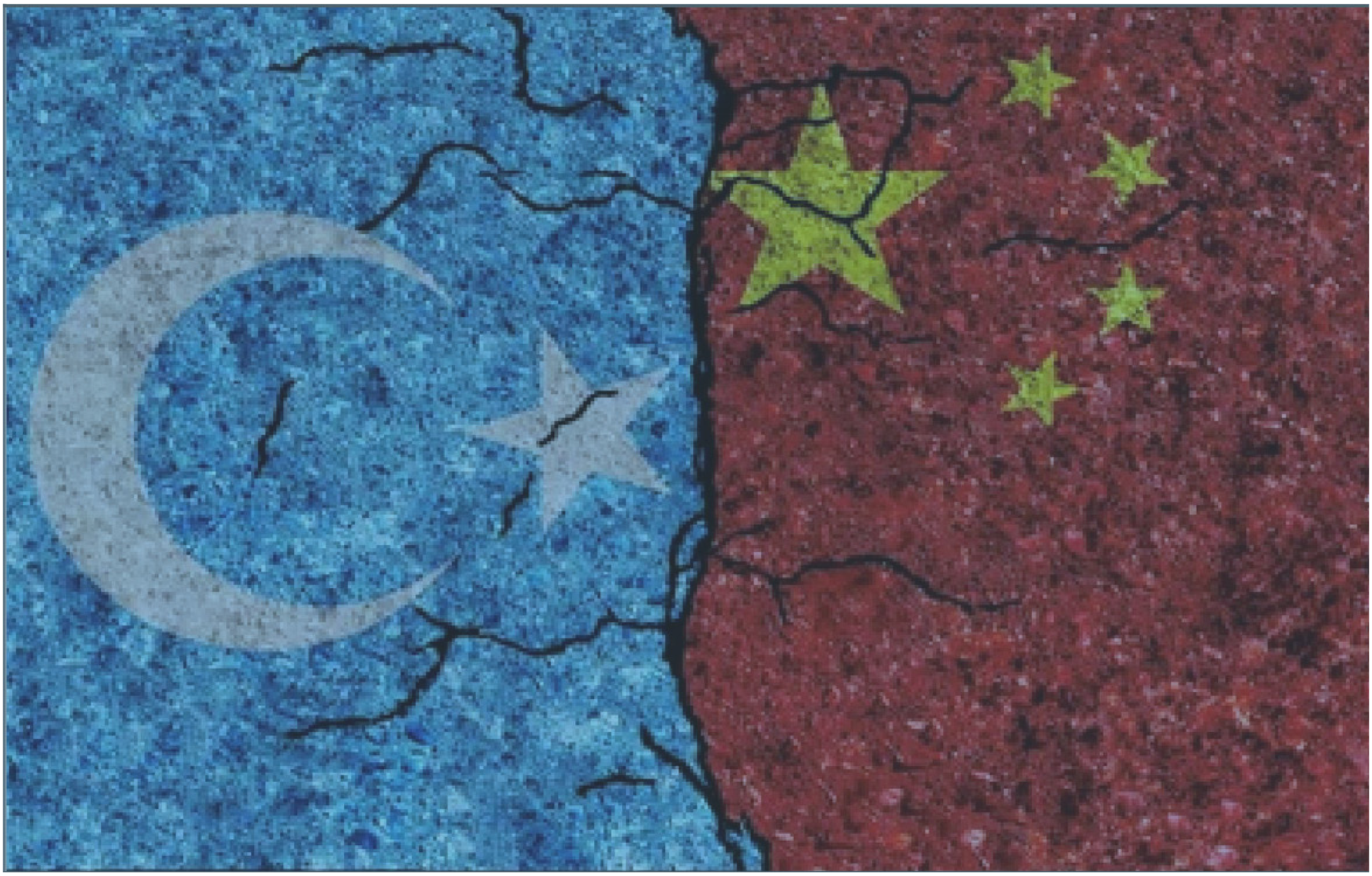

JUSTICE FOR UYGHURS:

LEGAL FRAMEWORKS AND OPTIONS FOR ACTION

UYGHUR RIGHTS ADVOCACY PROJECT

MUNCHEN, GERMANY

25-28 MAY, 2022

APRIL 2022

Drafted by: Sarah Teich